

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

«До захисту допущено»

В.о. завідувача кафедри д.е.н., доцент

_____ **Ірина ТОПАЛОВА**

« ____ » _____ 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр»
освітньої програми «Облік і оподаткування»
за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ОСНОВНИМИ ГОСПОДАРСЬКИМИ ПРОЦЕСАМИ
ПІДПРИЄМСТВА**

Науковий керівник: д.е.н., доцент

Ірина ТОПАЛОВА

Рецензент: д.е.н., професор

Наталія ЗАХАРЧЕНКО

Виконала здобувачка першого рівня
вищої освіти заочної форми навчання
освітньо-професійної програми «Облік
і оподаткування» спеціальності
071 «Облік і оподаткування»

Ірина БУРЛАКА

*Засвідчую, що кваліфікаційна робота
містить результати власних
досліджень. Використання ідей і текстів
інших авторів має посилання на
відповідне джерело*

_____ **Ірина БУРЛАКА**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГОСПОДАРСЬКИМИ ПРОЦЕСАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....	6
1.1. Економічна сутність та характеристика основних господарських процесів.....	6
1.2. Сутність, структура та функції обліково-аналітичного забезпечення управління.....	17
1.3. Нормативно-правове регулювання обліку та аналізу господарських процесів в Україні.....	23
РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ГОСПОДАРСЬКИМИ ПРОЦЕСАМИ ФГ «НАЗАРИ».....	30
2.1. Організаційно-економічна характеристика господарства.....	30
2.2. Аналіз основних господарських процесів та ефективності діяльності господарства.....	38
2.3. Стан облік основних господарських процесів ФГ «Назари».....	55
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВО- АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ГОСПОДАРСЬКИМИ ПРОЦЕСАМИ ФГ «НАЗАРИ».....	64
3.1. Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління господарськими процесами ФГ «Назари».....	64
3.2. Напрями підвищення ефективності діяльності господарства.....	71
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні умови господарювання характеризуються високим рівнем конкуренції, нестабільністю зовнішнього середовища, частими змінами податкового та облікового законодавства, що суттєво ускладнює процес управління підприємством. В таких умовах особливого значення набуває обліково-аналітичне забезпечення управління, яке формує інформаційну базу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо основних господарських процесів – постачання, виробництва, збуту та формування фінансових результатів. Якість і повнота обліково-аналітичної інформації безпосередньо впливають на ефективність використання ресурсів, фінансову стійкість та конкурентоспроможність підприємства, що зумовлює актуальність дослідження обліково-аналітичного забезпечення управління основними господарськими процесами.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи зумовлена необхідністю удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління основними господарськими процесами у ФГ «Назари» з метою підвищення ефективності використання ресурсів, зміцнення фінансової стійкості та забезпечення конкурентоспроможності фермерського господарства на ринку сільськогосподарської продукції.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування та практичне дослідження системи обліково-аналітичного забезпечення управління основними господарськими процесами фермерського підприємства, а також розроблення пропозицій щодо її вдосконалення. Для досягнення поставленої мети в роботі передбачено вирішення таких завдань:

- розкрити економічну сутність основних господарських процесів фермерського господарства та їх роль у формуванні результатів діяльності;
- уточнити зміст, структуру та функції обліково-аналітичного забезпечення управління;
- проаналізувати нормативно-правові засади організації обліку та аналізу основних господарських процесів в Україні;

- охарактеризувати організаційно-економічні умови діяльності підприємства ФГ «Назари»;
- дослідити діючу систему бухгалтерського обліку основних господарських процесів у фермерському господарстві та оцінити її інформативність для управління;
- здійснити економічний аналіз основних господарських процесів фермерського господарства та оцінити їх ефективність;
- виявити недоліки в системі обліково-аналітичного забезпечення управління та обґрунтувати напрями її вдосконалення;
- оцінити можливий економічний ефект від реалізації запропонованих заходів.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є господарська діяльність підприємства ФГ «Назари», а саме сукупність його основних господарських процесів. Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління основними господарськими процесами підприємства.

Методи дослідження. У процесі виконання роботи використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів: діалектичний метод пізнання – для розкриття сутності господарських процесів та їх взаємозв'язків; методи аналізу й синтезу, індукції та дедукції – при уточненні понятійного апарату й структури обліково-аналітичного забезпечення; економіко-статистичні методи, групування, порівняння, графічний – для аналізу показників діяльності підприємства; розрахунково-аналітичні методи – для оцінки ефективності основних господарських процесів та прогнозування результатів від впровадження запропонованих заходів.

Інформаційна база дослідження. Інформаційну базу роботи становлять нормативно-правові акти України з питань бухгалтерського обліку та звітності, внутрішні регламенти підприємства ФГ «Назари», форми фінансової та статистичної звітності, первинні документи та реєстри бухгалтерського обліку,

а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з проблем обліково-аналітичного забезпечення управління.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання запропонованих у роботі рекомендацій щодо вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління основними господарськими процесами на підприємстві ФГ «Назари» для підвищення ефективності його діяльності, посилення контролю за використанням ресурсів та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Структура кваліфікаційної роботи. Дана робота складається зі вступу, 3-х основних розділів, висновків та пропозиції, списку літератури та додатків. Загальний обсяг роботи – 99 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ГОСПОДАРСЬКИМИ ПРОЦЕСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність та характеристика основних господарських процесів підприємства

Функціонування будь-якого підприємства ґрунтується на безперервному кругообігу господарських засобів, який відображає послідовну зміну стадій постачання, виробництва, реалізації та формування фінансових результатів. У межах цього кругообігу виокремлюють основні господарські процеси, які становлять предмет бухгалтерського обліку та інформаційну базу для управлінського аналізу, оскільки саме через їх відображення у системі рахунків фіксуються зміни в складі майна підприємства та джерелах його формування [10, с. 12].

Під господарським процесом доцільно розуміти сукупність взаємопов'язаних операцій, спрямованих на досягнення певної економічної цілі та пов'язаних із рухом активів, капіталу й зобов'язань підприємства [5, с. 20]. Такий підхід дає змогу розглядати господарський процес як логічно-цілісну частину кругообігу засобів, у межах якої об'єднуються однорідні за змістом операції, що забезпечують перехід ресурсів із однієї стадії діяльності підприємства до іншої

Традиційно виділяють три ключові господарські процеси: постачання (придбання ресурсів), виробництво (перетворення ресурсів у продукцію) та реалізацію (збут продукції й отримання виручки). У сукупності вони відображають основні стадії кругообігу капіталу підприємства та формують цілісну систему об'єктів бухгалтерського обліку, на основі яких здійснюється управлінський аналіз результатів діяльності [7, с. 9].

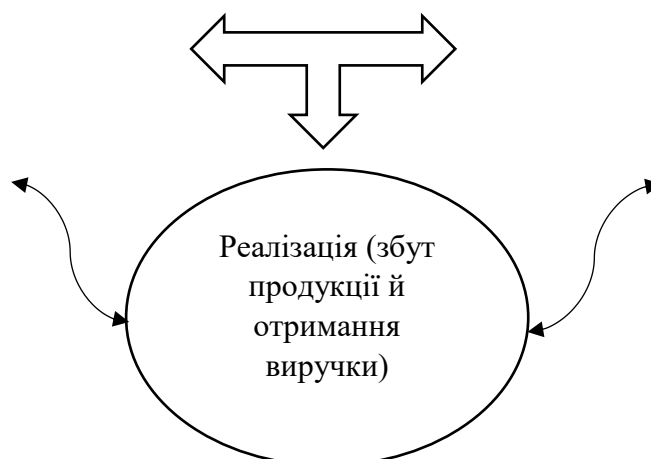

Рис. 1.1. Ключові господарські процеси (складено автором)

Процес постачання пов'язаний із придбанням матеріальних, трудових та інших ресурсів, необхідних для здійснення основної діяльності підприємства. На цій стадії формуються витрати на заготівлю, визначається первісна вартість запасів, виникають розрахунки з постачальниками, транспортними й посередницькими організаціями. Правильна організація обліку процесу постачання дає змогу забезпечити своєчасне відображення надходження запасів, контролювати договірну дисципліну та оптимізувати величину оборотних активів.

Процес виробництва охоплює використання залучених ресурсів для виготовлення продукції, виконання робіт або надання послуг. У ході виробничого процесу відбувається перенесення вартості засобів праці та предметів праці на створюваний продукт, формуються виробничі витрати та собівартість продукції. Бухгалтерський облік виробництва забезпечує накопичення інформації про прямі й загальновиробничі витрати, розподіл накладних витрат, облік незавершеного виробництва та калькулювання собівартості [7, с. 18].

Процес реалізації пов'язаний з реалізацією виготовленої продукції (робіт, послуг) споживачам та отриманням виручки. У цьому процесі визначаються доходи від реалізації, списується виробнича собівартість реалізованої продукції, формуються фінансові результати, виникають розрахунки з покупцями та

бюджетом [5, с. 22]. Саме процес реалізації завершує кругообіг господарських засобів, забезпечує повернення авансованого капіталу та створення прибутку як основного джерела самофінансування підприємства.

Успішне функціонування підприємства передбачає узгоджене протікання основних господарських процесів. Порушення ритмічності хоча б одного з них (наприклад, зрив постачання матеріальних ресурсів, перебої у виробництві через поломку техніки, затримка реалізації через неплатоспроможність покупців) призводить до збоїв у всьому кругообігу, зростання витрат і зниження прибутковості. Тому ефективне управління основними господарськими процесами потребує якісного обліково-аналітичного забезпечення, яке дає змогу своєчасно виявляти відхилення, оцінювати їх вплив на фінансові результати та приймати коригувальні рішення.

З огляду на різноманітність видів діяльності та організаційних форм, господарські процеси класифікують за рядом ознак, що дає змогу глибше відобразити їх зміст і роль у системі управління підприємством. Така класифікація може здійснюватися за функціональним призначенням (основні, забезпечуючі, управлінські), за сферою виникнення (виробнича, фінансова, збутова, інвестиційна), за тривалістю та періодичністю здійснення, за ступенем регламентованості, рівнем автоматизації та галузевою специфікою. Розглянемо класифікацію [36, с. 32]:

- за роллю у кругообігу засобів: постачання, виробництво, реалізація, інвестиційні процеси, фінансові процеси;
- за змістом операцій: заготівельні, виробничі, збутові, управлінські, фінансово-інвестиційні;
- за функціональним призначенням: основні, допоміжні, обслуговуючі;
- за періодичністю: регулярні (повторювані) й нерегулярні (разові);
- за рівнем автоматизації: ручні, частково автоматизовані, повністю автоматизовані.

Розглянемо відповідну класифікацію господарських процесів у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Класифікація господарських процесів*

Ознака	Група процесів	Короткий зміст
За роллю у кругообігу засобів	Постачання	Придбання сировини, матеріалів, комплектуючих, формування виробничих запасів.
	Виробництво	Перетворення ресурсів у готову продукцію, виконання робіт, надання послуг.
	Реалізація	Продаж готової продукції, робіт, послуг, отримання виручки.
	Інвестиційні процеси	Придбання, модернізація, будівництво основних засобів, вкладення в цінні папери.
	Фінансові процеси	Залучення та погашення кредитів, розрахунки з власниками, бюджетом, іншими контрагентами.
За змістом операцій	Заготівельні	Операції із заготівлі й закупівлі ресурсів (укладання договорів, оплата постачальникам, приймання матеріалів).
	Виробничі	Операції безпосереднього виготовлення продукції: обробка, складання, контроль якості.
	Збутові	Операції, пов'язані з реалізацією: пошук клієнтів, укладання договорів, відвантаження, розрахунки з покупцями.
	Управлінські	Планування, організація, контроль, аналіз, прийняття управлінських рішень.
	Фінансово-інвестиційні	Розміщення вільних коштів, інвестування в проєкти, управління фінансовими інструментами.
За функціональним призначенням	Основні	Безпосередньо створюють продукт або послугу, формують основний результат діяльності (виробництво, послуги).
	Допоміжні	Забезпечують нормальне функціонування основних процесів (ремонт обладнання, інструментальне господарство, енергетичне забезпечення).
	Обслуговуючі	Обслуговують як основні, так і допоміжні процеси (складські, транспортні, охоронні, прибирання).
За періодичністю	Регулярні (повторювані)	Операції, що систематично повторюються: щоденне виробництво, періодичні закупівлі, планові платежі.
	Нерегулярні (разові)	Операції, які здійснюються епізодично: разова купівля обладнання, разова велика інвестиція, одноразова акція з продажу.
За рівнем автоматизації	Ручні	Виконуються працівниками без використання автоматизованих систем (паперовий документообіг).
	Частково автоматизовані	Частина операцій виконується автоматично, частина – вручну (облік у програмі, але значна частина документів – на папері).
	Повністю автоматизовані	Операції виконуються із застосуванням інформаційних систем, мінімальне втручання людини.

Джерело: систематизовано автором на основі [2, 5, 36]

Така класифікація дозволяє більш глибоко дослідити зміст процесів, визначити об'єкти бухгалтерського обліку, сформувати систему аналітичних

показників для їх оцінювання та побудувати оптимальну модель обліково-аналітичного забезпечення управління.

Для фермерського господарства ці групи можна легко проілюструвати конкретними прикладами (наприклад, основні – вирощування культур і реалізація врожаю, забезпечуючи – ремонт техніки, управлінські – планування посівних площ). Наведемо класифікацію господарських процесів у сільському господарстві [2, с. 28]:

1. За функціональним призначенням:

Основні: закупівля насіння, добрив, пального; посів, догляд за посівами, збирання врожаю; реалізація сільськогосподарської продукції покупцям.

Забезпечуючи: ремонт і технічне обслуговування сільгосптехніки, транспортування зерна на елеватор, зберігання продукції на складах.

Управлінські: планування посівних площ і структури посівів, складання бюджетів витрат, контроль виконання технологічних карт, аналіз собівартості та рентабельності культур.

2. За сферою діяльності:

Виробничі: оранка, посів, внесення добрив і засобів захисту рослин, збирання врожаю, утримання тварин (якщо є тваринництво).

Збутові (комерційні): укладення договорів поставки, реалізація продукції трейдерам чи переробникам, маркетингові заходи, логістика поставок.

Фінансові: отримання кредитів і позик, погашення відсотків, розрахунки з постачальниками й покупцями, управління грошовими коштами.

Інвестиційні: придбання сільськогосподарської техніки, будівництво або модернізація складів, елеваторів, придбання земельних ділянок.

3. За регулярністю здійснення:

Постійні: поточні розрахунки з контрагентами, нарахування заробітної плати, списання пального, щоденний догляд за тваринами.

Періодичні (сезонні): посівна кампанія, збирання врожаю, підготовка ґрунту до зими, інвентаризація перед складанням річної звітності.

4. За ступенем регламентації:

Регламентовані: ведення бухгалтерського обліку відповідно до законодавства, податкові розрахунки, оформлення первинних документів на рух матеріалів і продукції.

Нерегламентовані: прийняття рішень про зміну структури посівів у відповідь на ринкову кон'юнктуру, перегляд цінової політики, вибір каналів збуту залежно від ситуації на ринку.

У більшості навчальних видань з бухгалтерського обліку господарські процеси підприємства подаються як послідовний кругообіг активів, що складається з трьох основних стадій: процесу постачання (заготівлі виробничих запасів), процесу виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг) та процесу реалізації готової продукції (збуту). Розглянемо більш детально основні тези сучасних науковців.

Давидюк Т.В., Манойленко О.В. та інші наголошують, що «активи, власний капітал та зобов'язання у процесі здійснення господарської діяльності знаходяться в постійному русі, чинять кругообіг, який складається з 3 господарських процесів: процес постачання; процес виробництва; процес реалізації» [10, с. 45].

Будько О.В. процес постачання визначає як першу стадію кругообігу, на якій грошові кошти трансформуються в предмети праці, тобто у виробничі запаси, що надалі будуть використані у виробництві. Процес виробництва описують як найбільш складний та важливий господарський процес, у ході якого засоби праці, предмети праці та праця взаємодіють і формують собівартість продукції, робіт чи послуг. Процес реалізації, за цими ж джерелами, є завершальною стадією кругообігу, на якій готовий продукт передається покупцю, формується виручка та фінансовий результат, після чого кругообіг знову починається з постачання [5, с. 37].

Цю тричленну схему господарських процесів (постачання – виробництво – реалізація) послідовно використовують у вітчизняних навчальних посібниках з бухгалтерського обліку, де господарський облік «пізнає свій предмет через спостереження, вимірювання, реєстрацію, групування та узагальнення даних про

господарські процеси» [36, с. 13]. У такому підході кожен процес розглядається як сукупність конкретних господарських операцій, що викликають зміни в активах, капіталі та зобов'язаннях підприємства.

Харакоз Л.В., Гордєєва-Герасимова Л.Ю. господарські процеси деталізують, виділяючи п'ять основних стадій кругообігу майна підприємства: фінансування господарської діяльності, придбання активів, здійснення господарської діяльності (виробничий процес), продаж продукції (товарів, робіт, послуг) та використання фінансового результату [36, с. 18].

Першу стадію тлумачать як фінансування господарської діяльності, тобто залучення коштів (власного капіталу та зобов'язань) для придбання ресурсів. Друга стадія – це придбання активів і пов'язана вона із формуванням майна за рахунок залучених коштів, тобто з обміном коштів на необхідні ресурси. На третій стадії – процесі господарської діяльності як ресурси перетворюються на готову продукцію, виконані роботи та надані послуги, у яких втілена фактична вартість використаних майна та праці. Четверта стадія – це продаж продукції, яка забезпечує формування виручки (валового доходу), а п'ята – використання фінансового результату, де охоплюються нарахування податків, фінансування розширеного відтворення, невиробниче споживання та покриття збитків [36, с. 23].

Таким чином, розширена класифікація господарських процесів поглиблює традиційний тричленний поділ, деталізуючи фінансові аспекти на початковій та завершальній стадіях кругообігу. Вона акцентує увагу не лише на фізичному русі ресурсів і готової продукції, а й на формуванні та розподілі фінансового результату як окремих етапах господарського процесу.

Основні господарські процеси підприємства утворюють єдину взаємопов'язану систему, що забезпечує кругообіг ресурсів і відтворення виробничого потенціалу [2, с. 19]. Взаємозв'язок процесів постачання, виробництва та реалізації зумовлює послідовний перехід ресурсів від стадії їх залучення до перетворення у готову продукцію і далі – в грошову форму, що створює умови для повторення виробничого циклу на новому виткові розвитку.

Їх адекватне відображення в бухгалтерському обліку та глибокий економічний аналіз виступають ключовою передумовою ефективного управління підприємством.

Обліково-аналітичне забезпечення - це інтегрована система збору, обробки, узагальнення та аналізу інформації про стан і діяльність підприємства, що використовується для обґрунтування управлінських рішень, зниження ризиків та забезпечення безпеки. Вона поєднує бухгалтерський облік, контроль, аудит та економічний аналіз для формування достовірної інформації [8, с. 4].

Розглянемо основні аспекти трактування обліково-аналітичного забезпечення (рис. 1.2) [3, с. 52]:

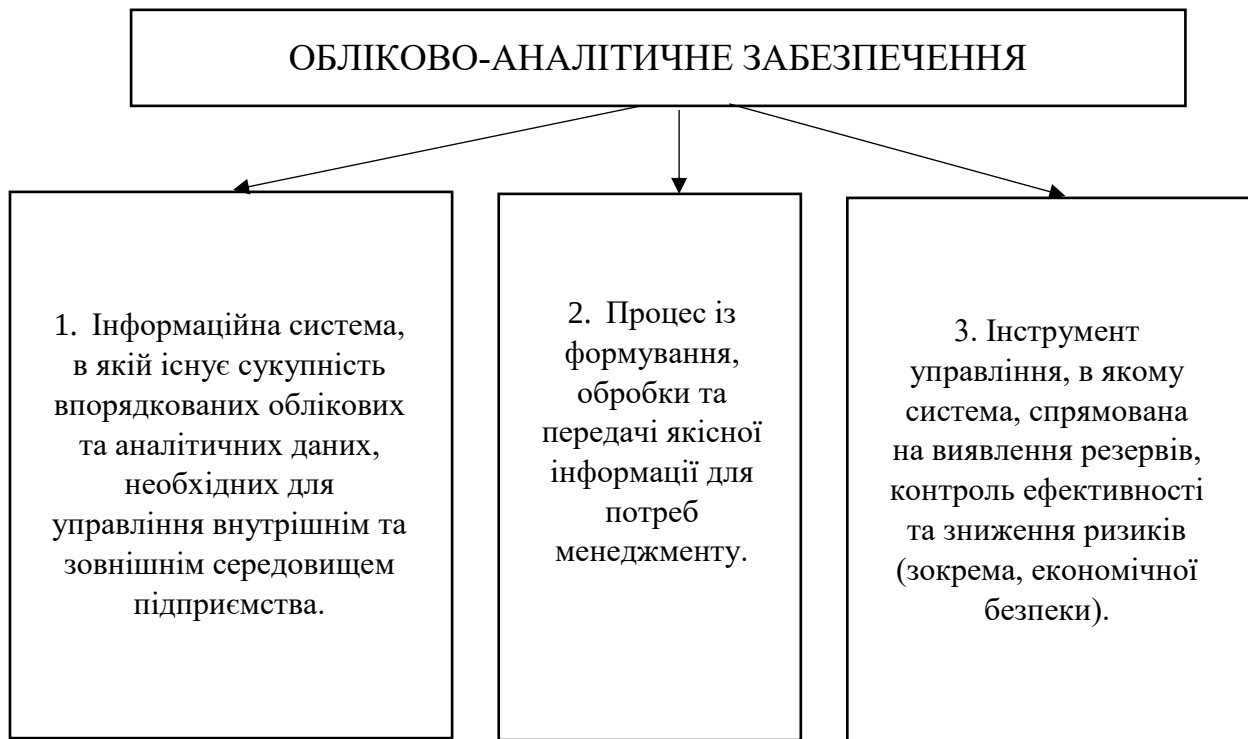

Рис. 1.2. Обліково-аналітичне забезпечення управління основними господарськими процесами (складено на основі [3, с. 52])

1. Як інформаційна система. Обліково-аналітичне забезпечення фермерського господарства виступає основою його інформаційної системи, що формує, накопичує, зберігає й узагальнює упорядковані дані про господарську діяльність. До складу такої системи входять дані бухгалтерського, статистичного, податкового та управлінського обліку.

Зазначені дані забезпечують керівництво підприємства актуальною інформацією про [6, с. 125]:

- наявність і рух матеріальних, трудових та фінансових ресурсів;
- результати виробничої діяльності - урожайність, собівартість продукції, витрати на гектар тощо;
- взаємовідносини з контрагентами, кредиторами, державними структурами.

Система дозволяє встановити інформаційний зв'язок між внутрішнім і зовнішнім середовищем підприємства (наприклад, через фінансову звітність, податкову декларацію чи звітність до органів статистики). Завдяки цьому керівництво отримує комплексну картину діяльності господарства та може коригувати стратегію розвитку відповідно до ринкової ситуації.

2. Як процес із формування, обробки та передачі якісної інформації для потреб менеджменту. З погляду процесного підходу, обліково-аналітичне забезпечення являє собою безперервний цикл роботи з інформацією - від її збору до використання у прийнятті рішень.

Основні етапи процесу [7, с. 15]:

- формування інформації - первинний облік господарських операцій (облік урожаю, витрат на паливо, оплату праці тощо);
- обробка інформації - систематизація та узагальнення даних у регістрах, аналітичних таблицях, звітах, що відображають фінансові результати і витрати за культурами чи видами діяльності;
- передача інформації - доведення узагальнених показників до керівництва для стратегічного та оперативного управління.

Головним завданням є забезпечення якості інформації: вона повинна бути достовірною, своєчасною, повною і зрозумілою для користувачів. Це особливо важливо у фермерських господарствах, де управлінські рішення часто приймаються швидко (наприклад, при зміні погодних умов або цін на ринку).

3. Як інструмент управління. Управлінська функція обліково-аналітичного забезпечення полягає у допомозі [16, с. 8]:

- виявляти резерви підвищення ефективності (через аналіз використання ресурсів, визначення собівартості, прибутковості культур);

- здійснювати контроль за станом активів, витратами, виконанням фінансових планів;

- зменшувати ризики діяльності, особливо у сфері економічної безпеки (контроль за дебіторською заборгованістю, оптимізація грошових потоків, прогнозування можливих фінансових втрат).

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення виконує не лише облікову функцію, а й виступає стратегічним інструментом управління, який дозволяє забезпечити стабільність і конкурентоспроможність фермерського господарства в умовах ринкової економіки.

Окрім окреслених питань, обліково-аналітичне забезпечення справді доцільно показати як трирівнева система: державний, галузевий та господарський рівні, які взаємопов'язані та підпорядковані принципу ієрархії [4, с. 14].

Державний рівень (закони, кодекси, стандарти). На державному рівні формуються загальні «правила гри» для всіх суб'єктів господарювання, у тому числі фермерських господарств. Сюди належать Конституція України, Податковий кодекс, Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Національні та міжнародні стандарти фінансової звітності, інші нормативно-правові акти [26, 11-12, 27].

Ці документи визначають базові принципи обліку, єдині вимоги до складу та форм звітності, порядок оподаткування, відповідальність за порушення. На цьому рівні задаються мінімальні вимоги до складу та якості обліково-аналітичної інформації, яким зобов'язане відповідати фермерське господарство.

Галузевий рівень (інструкції, методичні рекомендації). Галузевий рівень конкретизує загальні норми з урахуванням специфіки аграрної сфери [11-12]. Тут діють інструкції, положення, методичні рекомендації міністерств і відомств (аграрного, фінансового, податкової служби тощо), які регламентують порядок

ведення обліку в сільському господарстві, формування собівартості продукції, облік біологічних активів, сезонних витрат, специфічних податків і пільг.

Саме на цьому рівні враховуються особливості технологічного циклу (сезонність, тривалі біологічні цикли, залежність від природно-кліматичних умов), що впливають на побудову регістрів обліку та аналітичних розрізів у фермерському господарстві.

Господарський рівень (облікова політика підприємства). Господарський рівень – це внутрішній рівень регулювання, який реалізується через облікову політику фермерського господарства, внутрішні положення, регламенти й інструкції. Тут підприємство в межах державних і галузевих норм самостійно визначає: форму ведення обліку, систему рахунків і аналітики, методи оцінки запасів, основних засобів і біологічних активів, порядок розподілу витрат за культурами, центрами відповідальності тощо [11-12].

На цьому рівні обліково-аналітичне забезпечення найбільш наближене до управлінських потреб власників і менеджменту: формується управлінський облік, система внутрішньої звітності, аналітичні таблиці для контролю витрат, доходів, рентабельності та ризиків.

Таким чином, основні господарські процеси підприємства взаємопов'язані та утворюють єдину систему, що забезпечує відтворення виробничого потенціалу й досягнення стратегічних цілей суб'єкта господарювання. Їх своєчасне та достовірне відображення в системі бухгалтерського обліку створює інформаційну основу для аналізу ефективності діяльності та обґрунтування управлінських рішень.

1.2. Сутність та структура обліково-аналітичного забезпечення управління господарськими процесами

Сучасні умови господарювання характеризуються зростанням конкуренції, посиленням впливу зовнішніх ризиків та підвищенням вимог до якості управлінських рішень, що зумовлює потребу у формуванні ефективної системи

обліково-аналітичного забезпечення управління. У науковій літературі поняття «обліково-аналітична система» та «система обліково-аналітичного забезпечення» розглядаються як взаємопов'язані, проте не тотожні категорії.

Обліково-аналітична система підприємства трактується як впорядкована внутрішня структура, що інтегрує бухгалтерський облік, економічний аналіз, контроль і використання зовнішньої інформації для формування звітності та аналітичних матеріалів для користувачів [19, с. 283]. Натомість обліково-аналітичне забезпечення розглядають як більш вузьке поняття, яке відображає сукупність методів, прийомів, інформаційних потоків і процедур формування та використання обліково-аналітичної інформації для потреб управління [23, с. 32].

У такому підході систему обліково-аналітичного забезпечення доцільно розглядати як складову, тобто підсистему ширшої обліково-аналітичної системи підприємства, що забезпечує цілеспрямований рух інформації від моменту її формування до використання в управлінні. Обліково-аналітична система охоплює сукупність методів, процедур, технічних засобів і організаційних елементів, тоді як система обліково-аналітичного забезпечення фокусується на результаті їх функціонування – формуванні релевантної, своєчасної та достовірної інформації для прийняття управлінських рішень [23, с. 34].

Розглянемо трактування поняття «обліково-аналітичне забезпечення» з точки зору різних авторів (табл. 1.2).

Узагальнюючи підходи різних авторів, обліково-аналітичне забезпечення управління господарськими процесами підприємства можна визначити як цілісну підсистему управління, що на основі даних бухгалтерського обліку, економічного аналізу, контролю й планування формує релевантну, своєчасну та достовірну інформацію для прийняття управлінських рішень щодо процесів постачання, виробництва, реалізації та формування фінансових результатів.

Таблиця 1.2

Контент-аналіз поняття «обліково-аналітичне забезпечення» з точки зору різних авторів*

Автор	Визначення поняття «обліково-аналітичне забезпечення»
-------	---

Безродна Т. [3]	Обліково-аналітичне забезпечення розглядається як процес підготовки обліково-аналітичної інформації та забезпечення її належної кількості й якості; термін «забезпечення» трактується як виконання й гарантування процесу постачання обліково-аналітичної інформації в системі управління.
Гангал Л. [6]	Обліково-аналітичне забезпечення визначається як система, що складається з низки підсистем; на вході цієї системи знаходяться дані оперативного, статистичного, фінансового та управлінського обліку, відносно яких здійснюються процеси обробки (узагальнення, класифікації, перевірки, аналізу), а на виході формуються аналітичні звіти для використання суб'єктами управління у процесі прийняття рішень.
Гнилицька Л. [7]	Обліково-аналітична інформація трактується як економічна модель взаємозв'язку між системою економічної безпеки, інформаційним ресурсом, який вона представляє, та інформаційними процесами всередині підприємства.
Камінська Т. [16]	Обліково-аналітичне забезпечення розуміється як система збору, обробки, узагальнення, подання та аналізу фінансової інформації з метою забезпечення її належної кількості й якості для здійснення господарської діяльності та її ефективного управління.
Бруханський Р. [4]	Раціональна модель, яка враховує як внутрішнє, так і зовнішнє інформаційне середовище підприємства, забезпечуючи формування комплексної консолідованої інформації про його діяльність для потреб управління.
Лень В. [19]	Система впорядкованої внутрішньої структури підприємства, що накопичує дані господарського обліку та зовнішню інформацію для їх подальшого аналізу й формування звітності для внутрішніх і зовнішніх користувачів у потрібному для них форматі. Обліково-аналітична система підприємства, дає змогу сформувати обліково-аналітичне забезпечення управління виробничо-господарською, збутовою та фінансовою діяльністю із застосуванням методів обліку, аналізу, планування та контролю.

Джерело: систематизовано автором на основі [3-4, 6-7, 16, 19]

Структурно система обліково-аналітичного забезпечення включає такі основні елементи [4, с. 16]:

1. Облікова підсистема, що охоплює фінансовий, управлінський і податковий облік, а також елементи статистичного та оперативного обліку. Її основним завданням є відображення фактів господарського життя в системі рахунків, реєстрів і звітності. Її призначення полягає у своєчасному та повному відображенні фактів господарського життя в системі рахунків, облікових

регістрів і фінансової та внутрішньої звітності, що створює інформаційну базу для подальшого аналізу та прийняття управлінських рішень.

2. Аналітична підсистема забезпечує обробку облікової інформації за допомогою економічного аналізу: горизонтальний і вертикальний аналіз, факторний, коефіцієнтний, порівняльний, трендовий аналіз тощо.

Метою цієї підсистеми є виявлення закономірностей, тенденцій, резервів підвищення ефективності та ризиків. Її завданням є проведення фінансового, управлінського та податкового аналізу, розрахунок показників рентабельності, платоспроможності, ділової активності, а також виявлення тенденцій, резервів підвищення ефективності й потенційних ризиків діяльності фермерського господарства.

3. Управлінська підсистема забезпечує використання сформованої обліково-аналітичної інформації в процесі планування, прийняття рішень і контролю за їх виконанням. Її функції охоплюють розробку бюджетів і планів, організацію внутрішнього контролю, моніторинг досягнення цільових показників, коригування управлінських рішень та забезпечення зворотного зв'язку між результатами діяльності й управлінськими впливами.

4. Контрольна підсистема відповідальна за перевірку достовірності облікових даних, дотримання законодавчих і внутрішніх нормативів, збереження активів, правильність оформлення первинних документів. Вона включає як внутрішній, так і зовнішній контроль (аудит). Її функції охоплюють контроль правильності оформлення первинних документів, повноти й своєчасності відображення господарських операцій, дотримання облікової політики, а також організацію процедур внутрішнього контролю та взаємодію із зовнішніми контролюючими органами (аудиторами, податковими органами тощо).

5. Планово-прогнозна підсистема використовує результати аналізу для розроблення планових показників, бюджетів, прогнозів розвитку підприємства та моделювання можливих сценаріїв. Її основне завдання полягає в розробленні планових показників і бюджетів, підготовці прогнозів діяльності та моделюванні альтернативних сценаріїв (наприклад, зміни врожайності, цін, витрат), що дає

змогу завчасно оцінити можливі наслідки управлінських рішень і обрати оптимальний варіант дій.

6. Інформаційно-технологічна підсистема, яка забезпечує технічну й програмну підтримку облікових та аналітичних процесів, організацію баз даних, доступ користувачів до інформації, її захист і збереження. Її функції охоплюють підтримку програмного забезпечення (облікові програми, системи аналізу, електронні таблиці), організацію й адміністрування баз даних, налаштування прав доступу користувачів, резервне копіювання, захист інформації від несанкціонованого доступу та забезпечення надійного збереження обліково-аналітичних даних.

Важливою характеристикою обліково-аналітичного забезпечення є його інформаційна спрямованість. Обліково-аналітична інформація охоплює сукупність даних, сформованих у системі бухгалтерського обліку (фінансовому, управлінському, податковому) та доповнених результатами економічного аналізу, контролю і планування. Така інформація має відповідати вимогам повноти, своєчасності, релевантності, зрозумілості та зіставності.

Функціонування зазначених підсистем спрямоване на виконання ключових функцій обліково-аналітичного забезпечення [16, с. 9].

Розглянемо основні функції обліково-аналітичного забезпечення у табл. 1.3.

Ефективність обліково-аналітичного забезпечення значною мірою залежить від дотримання певних принципів його організації, серед яких: системність, комплексність, безперервність, своєчасність, достовірність, релевантність, економічність, гнучкість і адаптивність.

Таблиця 1.3

Підсистеми обліково-аналітичного забезпечення*

Функції	Підсистеми
Інформаційна функція	- стан процесів постачання, виробництва, реалізації; - фінансові результати та динаміку показників; - забезпечення необхідними даними для оцінки діяльності.
Діагностична функція	- порівнює фактичні показники з планом і нормативами; - виявляє відхилення, проблемні зони та ризики; - дозволяє оцінити фінансово господарський стан підприємства.

Контрольна функція	- забезпечує контроль за збереженням активів; - відстежує раціональність використання ресурсів; - сприяє дотриманню фінансової дисципліни та внутрішніх регламентів.
Аналітико прогнозна функція	- аналізує вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на результати діяльності; - оцінює тенденції змін показників; - формує прогнози та можливі сценарії розвитку підприємства.
Регулятивна функція	- коригування планів і бюджетів; - зміни виробничих програм; - формування асортиментної політики; - розробки цінової стратегії.
Комунікаційна функція	- взаємодія між різними рівнями управління, підрозділами підприємства та зовнішніми стейкхолдерами (власники, інвестори, кредитори, державні органи).

Джерело: систематизовано автором на основі [2, 16]

Розглянемо основні принципи обліково-аналітичного забезпечення [2, с. 22]:

1. Системність означає розгляд обліково-аналітичного забезпечення як цілісної системи, у якій усі елементи (облік, аналіз, контроль, планування, ІТ-підтримка) взаємопов'язані та узгоджено функціонують.

2. Комплексність передбачає охоплення всієї сукупності господарських процесів і видів діяльності підприємства, а також урахування потреб різних груп користувачів інформації.

3. Безперервність означає постійне формування, оновлення й накопичення обліково-аналітичної інформації, що забезпечує відображення діяльності підприємства в динаміці.

4. Своєчасність полягає у наданні інформації у такі строки, які дають змогу менеджменту оперативно реагувати на зміни умов діяльності та приймати рішення без запізнення.

5. Достовірність означає відповідність обліково-аналітичних даних реальному стану справ, їх формування на основі чинних нормативів, коректної методики і належного документального оформлення.

6. Релевантність передбачає, що сформована інформація є корисною й суттєвою для конкретних управлінських рішень, відповідає потребам користувачів за змістом і ступенем деталізації.

7. Економічність означає досягнення оптимального співвідношення між корисністю отриманої інформації та витратами на її формування, обробку й зберігання.

8. Гнучкість характеризує здатність системи обліково-аналітичного забезпечення швидко змінювати структуру показників, методики їх розрахунку та форми подання інформації залежно від нових управлінських завдань.

9. Адаптивність відображає здатність системи пристосовуватися до змін зовнішнього та внутрішнього середовища (законодавства, ринкової кон'юнктури, організаційної структури підприємства) без втрати ефективності її функціонування.

Реалізація цих принципів забезпечує узгодженість облікових та аналітичних процедур, формування якісної інформаційної бази для прийняття рішень, а також здатність системи швидко реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства.

У контексті управління основними господарськими процесами обліково-аналітичне забезпечення має забезпечувати [7, с. 21]:

- відображення всіх суттєвих операцій у процесах постачання, виробництва та реалізації;
- формування аналітики за видами продукції, підрозділами, центрами відповідальності;
- можливість оперативного отримання інформації для оцінювання ефективності використання ресурсів;
- проведення систематичного аналізу витрат, доходів, фінансових результатів, ліквідності та фінансової стійкості;
- інформаційну базу для моделювання альтернативних сценаріїв (зміна структури посівів, цін, обсягів виробництва тощо).

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення виступає невід'ємною складовою системи управління підприємством, оскільки формує якісну інформаційну базу для підготовки та прийняття управлінських рішень. Завдяки поєднанню облікових, аналітичних і контрольних процедур воно дає змогу своєчасно діагностувати фінансово-господарський стан, виявляти наявні й потенційні ризики та забезпечувати їх мінімізацію в процесі здійснення основних господарських процесів.

Узагальнюючи викладене, обліково-аналітичне забезпечення можна розглядати як цілісну підсистему управління, що інтегрує облік, аналіз, контроль і планування для формування релевантної інформації про господарські процеси підприємства. Воно забезпечує інформаційну прозорість діяльності, підвищує обґрунтованість управлінських рішень і сприяє зміцненню фінансової стійкості та економічної безпеки суб'єкта господарювання в умовах зростання невизначеності та ризиків

1.3. Нормативно-правове регулювання обліку та аналізу основних господарських процесів в Україні

Нормативно-правове регулювання обліково-аналітичного забезпечення управління господарськими процесами в Україні ґрунтується на системі законів, підзаконних актів, національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, міжнародних стандартів фінансової звітності та методичних рекомендацій. Базовим документом є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», який визначає правові засади регулювання бухгалтерського обліку, загальні принципи формування та подання фінансової звітності [6, 21-22, 28].

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999 є основним нормативним актом, що регулює правові засади організації, ведення обліку та складання фінансової звітності [26, 11-12,

28]. Даний Закон визначає обов'язковість бухобліку для всіх юридичних осіб, принципи правдивості інформації та склад фінансової звітності.

Основні положення Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»:

1. Обов'язковість, як ведення обов'язкового бухгалтерського обліку для всіх юридичних осіб, створених відповідно до законодавства України, незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності.

2. Мета - надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства.

3. Фінансова звітність, яку зобов'язані складати підприємства (квартальна та річна фінансова звітність) на основі даних бухгалтерського обліку.

4. Склад фінансової звітності включає баланс (звіт про фінансовий стан), звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід), звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал та примітки.

5. Методи обліку, усі підприємства застосовують метод подвійного запису, проте мікропідприємства (крім тих, що становлять суспільний інтерес) та неплательники ПДВ можуть вести облік без нього.

6. Регулювання здійснюється на державному рівні Міністерством фінансів України, яке затверджує національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку.

Закон також регулює питання обліку бюджетних установ, консолідованої звітності та відповідальності за організацію обліку, яку несе власник або керівник підприємства.

Регламентація обліку окремих господарських процесів здійснюється через національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (НП(С)БО), зокрема щодо запасів, основних засобів, витрат, доходів, фінансових результатів, а також через відповідні МСФЗ для підприємств, що застосовують міжнародні стандарти [11-12]. Вимоги до організації первинного обліку, документообігу,

інвентаризації активів та зобов'язань визначено у підзаконних нормативних актах Міністерства фінансів України та профільних органів.

Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) — це затверджені Мінфіном України нормативні акти, що визначають принципи ведення обліку та складання фінансової звітності. Вони регулюють облік основних засобів (НП(С)БО 7), запасів, витрат (НП(С)БО 16), доходів, оренди, а також фінансових інвестицій (НП(С)БО 12) [11-12].

Основні НП(С)БО, що регулюють діяльність підприємств [11-12]:

НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: визначає склад, форми та принципи підготовки звітності.

НП(С)БО 7 «Основні засоби»: методологічні засади обліку необоротних матеріальних активів та незавершених капітальних інвестицій.

НП(С)БО 9 «Запаси»: порядок обліку запасів.

НП(С)БО 16 «Витрати»: методологія формування інформації про витрати та їх розкриття.

НП(С)БО 12 «Фінансові інвестиції»: регулює облік інвестицій та спільної діяльності.

НП(С)БО 18 «Будівельні контракти»: особливості обліку будівельних контрактів.

Ці стандарти застосовуються всіма підприємствами, крім бюджетних установ та тих, що звітують за МСФЗ Офіційний портал Верховної Ради України, Офіційний портал Верховної Ради України. Для держсектору діють окремі Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку в державному секторі (НП(С)БОДС) Офіційний портал Верховної Ради України, Офіційний портал Верховної Ради України.

Нормативне поле економічного аналізу господарських процесів є менш формалізованим і представлено переважно методичними рекомендаціями, галузевими інструкціями та внутрішніми регламентами підприємств. Водночас саме поєднання вимог облікових стандартів із гнучкими аналітичними

підходами дає змогу формувати якісне обліково-аналітичне забезпечення управління.

У сільському господарстві додаткове значення мають нормативні акти, що регламентують спеціальні режими оподаткування, державну підтримку, порядок ведення галузевої статистичної звітності, методичні рекомендації з обліку біологічних активів і продукції рослинництва та тваринництва.

Сучасні тенденції розвитку обліково-аналітичних систем в Україні пов'язані з [17, 31]:

1. Поступова гармонізація національних стандартів з міжнародними. Це означає, що українські стандарти бухгалтерського обліку дедалі більше наближаються за підходами й вимогами до МСФЗ (IFRS). Гармонізація стосується принципів визнання доходів і витрат, оцінки активів та зобов'язань, розкриття інформації у звітності. Для підприємств це веде до уніфікації облікової політики, можливості порівнювати звітність з іноземними компаніями та полегшує вихід на міжнародні ринки капіталу.

2. Розширення застосування інформаційних технологій та електронного документообігу. Все більше операцій оформлюється й обробляється в облікових програмах, хмарних сервісах, банківських клієнт-сервісах та державних електронних системах. Первинні документи, акти, рахунки, податкові накладні переходять у електронну форму з використанням КЕП/ЕЦП, що зменшує паперовий документообіг. Це пришвидшує обробку даних, знижує ризик помилок, полегшує зберігання й пошук документів, але водночас підвищує вимоги до кібербезпеки та компетенцій бухгалтерів у сфері ІТ.

3. Зростання ролі управлінського обліку та внутрішньої звітності. Фінансова звітність орієнтована переважно на зовнішніх користувачів (інвесторів, кредиторів, державні органи), тоді як управлінський облік – на внутрішні потреби менеджменту. Сьогодні керівництво потребує детальної, оперативної, сегментованої інформації за підрозділами, видами продукції, проектами, центрами відповідальності. Тому підприємства розробляють власні формати внутрішньої звітності, бюджети, звіти про відхилення, аналіз

беззбитковості, калькулювання собівартості за видами діяльності, щоб приймати більш обґрунтовані управлінські рішення.

4. Посилення вимог до прозорості та якості фінансової інформації. Інвестори, банки, держава й інші стейкхолдери очікують не просто формальної звітності, а достовірної, повної й своєчасної інформації. Зростає значення розкриття облікових політик, пояснень до звітності, розшифровок статей, інформації про ризики, пов'язані сторони, непередбачені зобов'язання. Це пов'язано з конкуренцією за капітал, вимогами регуляторів, антикорупційними практиками, розвитком ринку цінних паперів. Для підприємств це означає жорсткіші внутрішні стандарти обліку, посилення ролі внутрішнього контролю та аудиту.

5. Інтеграція обліку, аналізу, планування та контролю в єдині ERP-системи. Сучасні ERP-системи об'єднують бухгалтерський та податковий облік, управлінський облік, бюджетування, планування виробництва, складський облік, збут, зарплату, управління персоналом тощо в єдиній інформаційній базі. Дані вводяться один раз і далі використовуються для різних видів звітності, аналізу й контролю. Це дозволяє в режимі наближеному до реального часу бачити фінансовий результат, залишки запасів, заборгованість, виконання бюджетів. Водночас впровадження таких систем потребує значних інвестицій, зміни бізнес-процесів і підвищення кваліфікації персоналу [14, с. 32].

Для аграрних підприємств, зокрема фермерських господарств, актуальними є завдання адаптації обліково-аналітичного забезпечення до специфіки галузі, сезонності виробництва, біологічних циклів, високого рівня ризику та залежності від зовнішніх факторів. Це передбачає урахування сезонності виробництва, тривалих біологічних циклів, значної залежності результатів діяльності від природно-кліматичних умов, високої ризикогенності та вагомого впливу зовнішніх факторів (цінова кон'юнктура, державна підтримка, податкові режими). Саме тому система обліку й аналізу в аграрних підприємствах повинна забезпечувати оперативне реагування на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, деталізацію витрат і результатів за видами сільськогосподарської

діяльності, а також формування інформації для оцінки ефективності використання біологічних активів і виробничо-ресурсного потенціалу [39, с. 29].

Для аграрних підприємств, зокрема фермерських господарств, обліково-аналітичне забезпечення управління набуває особливої значущості у зв'язку зі специфікою галузі. Сільськогосподарське виробництво характеризується вираженою сезонністю, тривалими біологічними циклами, залежністю результатів діяльності від природно-кліматичних умов, що ускладнює планування, облік витрат і оцінку результатів. За таких умов облікова система повинна забезпечувати деталізацію витрат і доходів за культурами, видами діяльності, періодами вегетації, а також формувати інформацію для оцінки ефективності використання земельних, трудових і матеріально-технічних ресурсів.

Додатковим чинником, що зумовлює специфіку обліково-аналітичного забезпечення аграрних підприємств, є підвищений рівень ризику їх діяльності. До ключових ризиків належать цінові, виробничі, природно-кліматичні, кредитні та податкові, що прямо впливають на стабільність грошових потоків і фінансові результати фермерських господарств. У зв'язку з цим система обліку та аналізу має забезпечувати не лише фіксацію фактів господарського життя, а й формування аналітичної інформації для ідентифікації, оцінки та моніторингу ризиків, обґрунтування управлінських рішень щодо їх мінімізації або страхування [40, с. 78].

Окремої уваги потребує організація обліку біологічних активів і готової сільськогосподарської продукції, що пов'язано з їх біологічною трансформацією та коливанням справедливої вартості. Обліково-аналітичне забезпечення аграрних підприємств повинно забезпечувати формування інформації про стан і рух біологічних активів, результати сільськогосподарської діяльності, а також про ефективність використання виробничо-ресурсного потенціалу для прийняття управлінських рішень як оперативного, так і стратегічного характеру [37, с. 77].

Узагальнюючи, можна стверджувати, що ефективне обліково-аналітичне забезпечення управління основними господарськими процесами підприємства вимагає поєднання вимог нормативно-правових актів із гнучкими сучасними підходами до організації обліку, аналізу й контролю, активного використання інформаційних технологій і формування розвиненої системи внутрішньої управлінської звітності.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ГОСПОДАРСЬКИМИ ПРОЦЕСАМИ ФГ «НАЗАРИ»

2.1. Організаційно-економічна характеристика господарства

Фермерське господарство «Назари» є сільськогосподарським товаровиробником, діяльність якого здійснюється в Одеській області, що належить до регіонів із потужним аграрним потенціалом та сприятливими природно-кліматичними умовами для вирощування зернових і технічних культур. Господарство зареєстроване за адресою: 67500, Україна, Одеська обл., Одеський район, селище Доброслав, проспект Свободи, будинок 2-Б, кабінет 10, що визначає його належність до приміської зони великого обласного центру, з розвиненою інфраструктурою та доступом до транспортних шляхів.

Основним видом діяльності ФГ «Назари» згідно з КВЕД є 01.11 «Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур». До переліку основних культур, які вирощує господарство, входять пшениця озима, ячмінь озимий, сорго, горох, ріпак озимий, соняшник, що забезпечує диверсифікацію виробництва та дає змогу частково нівелювати ризики, пов'язані з коливанням урожайності й ринкових цін. Крім рослинництва, підприємство розвиває окремі напрями тваринництва, зокрема вівчарство, що дозволяє отримувати додаткові доходи від реалізації шерсті та іншої тваринницької продукції.

Діяльність ФГ «Назари» доповнюється низкою суміжних видів діяльності, відображених у додаткових КВЕД: виробництво олії та тваринних жирів (10.41), оптова торгівля зерном, насінням і кормами (46.21), неспеціалізована оптова торгівля (46.90), роздрібна торгівля на ринках (47.89), вантажний автомобільний транспорт (49.41). Така багатопрофільність свідчить про інтеграцію виробничих, переробних і логістичних функцій у межах одного суб'єкта господарювання, що

підвищує гнучкість підприємства щодо зміни ринкової кон'юнктури, але одночасно ускладнює систему обліково-аналітичного забезпечення.

Керівником фермерського господарства є Назаренко Роман Вікторович, який одночасно виступає серед засновників підприємства. Статутний капітал ФГ «Назари» становить 3 000 грн, що є типовим для фермерських господарств і відображає особливості формування їхнього майнового комплексу переважно за рахунок власних та позикових ресурсів, а не за рахунок великого статутного фонду.

Виробничо-ресурсний потенціал ФГ «Назари» включає земельні ресурси (рілля, сіножаті, пасовища), будівлі та споруди, сільськогосподарську техніку (трактори, комбайни, ґрунтообробну та посівну техніку), транспортні засоби, виробничі й складські приміщення. Наявність власного машинно-тракторного парку та транспортних засобів дозволяє господарству самостійно виконувати основні технологічні операції та організовувати логістику, зменшуючи залежність від послуг сторонніх підрядників.

У виробничій діяльності ФГ «Назари» вирощує пшеницю озиму, ячмінь озимий, сорго, горох, ріпак озимий, соняшник, а також розвиває окремі напрями тваринництва (зокрема вівчарство). Така диверсифікація культур і видів діяльності дає змогу зменшувати виробничі ризики, пов'язані з погодними умовами та кон'юнктурою ринку, однак водночас ускладнює систему обліково-аналітичного забезпечення через необхідність деталізації інформації за культурами, полями, підрозділами й видами продукції.

Організаційна структура управління лінійного типу з чітким підпорядкуванням виробничих і функціональних підрозділів директору (рис. 2.1). До складу входять: керівник, агрономічна служба, механізаторська служба, бухгалтерія, служба реалізації, допоміжний персонал.

ФГ «Назари» розташоване в одному з найбільш сприятливих для сільського господарства регіонів України – Одеській області, що характеризується помірно-континентальним кліматом, достатньою кількістю сонячних днів, родючими чорноземами та розвиненою інфраструктурою.

Рис. 2.1. Схематична організаційна структура ФГ «Назари»
(складено автором на основі установчих документів ФГ «Назари»)

Фінансовий стан господарства характеризується значною часткою власного капіталу у структурі джерел фінансування, що свідчить про високий рівень фінансової автономії та низький ступінь залежності від зовнішніх кредиторів. Це підтверджується аналізом балансу ФГ «Назари», де на кінець 2023 р. переважну частку пасиву становить власний капітал, тоді як поточні зобов'язання мають відносно невелику питому вагу. З одного боку, це знижує фінансові ризики, а з іншого – може свідчити про недостатнє використання потенціалу позикових ресурсів для розширення діяльності.

Організаційна структура управління ФГ «Назари» має переважно лінійний характер із чітким підпорядкуванням виробничих і функціональних підрозділів директору. До її складу входять: керівник господарства, агрономічна служба, служба механізації, бухгалтерська служба, спеціалісти з реалізації продукції та допоміжні підрозділи. Така структура сприяє оперативності прийняття рішень, але потребує налагодженої системи внутрішньогосподарського обліку та управлінської звітності для забезпечення керівництва повною та достовірною інформацією про стан господарських процесів.

Загалом організаційно-економічна характеристика ФГ «Назари» свідчить про те, що господарство є типовим представником сучасного аграрного сектору, яке поєднує вирощування зернових і технічних культур із розвитком суміжних видів діяльності та орієнтується на ринкову реалізацію продукції, що зумовлює необхідність формування розвиненої системи обліково-аналітичного

забезпечення управління.

Організація бухгалтерського обліку основних господарських процесів на підприємстві ФГ «Назари». Система бухгалтерського обліку на підприємстві ФГ «Назари» організована відповідно до вимог чинного законодавства України та внутрішніх регламентів, закріплених в обліковій політиці підприємства. Облікова політика визначає методи оцінки активів і зобов'язань, порядок визнання доходів і витрат, підходи до нарахування амортизації, створення забезпечень і резервів, а також особливості організації аналітичного обліку за видами діяльності, підрозділами та іншими ознаками. Організація обліку основних господарських процесів у ФГ «Назари» передбачає виокремлення окремих блоків: облік процесу постачання, облік процесу виробництва, облік процесу реалізації, облік біологічних активів та облік фінансових результатів.

Облік процесу постачання на підприємстві передбачає відображення операцій із придбання матеріальних ресурсів, формування їх первісної вартості, обліку транспортно-заготівельних витрат, розрахунків із постачальниками та підзвітними особами. Для забезпечення інформаційних потреб управління здійснюється аналітичний облік запасів за номенклатурними групами, місцями зберігання та матеріально відповідальними особами.

Важливу роль відіграє організація первинного обліку процесу постачання, що здійснюється за допомогою накладних, актів приймання-передачі, лімітно-забірних карток, вимог на відпуск матеріалів, подорожніх листів, актів на списання ПММ тощо. Систематизація цих документів у розрізі видів ресурсів і напрямів використання створює передумови для формування достовірної інформації про витрати та запаси.

Процес виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг) відображається в обліку через систему рахунків виробничих витрат, де накопичуються прямі матеріальні витрати, витрати на оплату праці виробничого персоналу, відрахування на соціальні заходи, а також загальновиробничі витрати. Організація аналітичного обліку витрат дає змогу здійснювати їх групування за місцями виникнення, центрами відповідальності, видами

продукції, що створює базу для калькулювання собівартості та аналізу рентабельності окремих видів продукції.

Облік процесу виробництва у ФГ «Назари» організовано з урахуванням поділу на основні види діяльності: рослинництво й тваринництво. Облік витрат на виробництво продукції рослинництва ведеться з деталізацією за культурами (пшениця, ячмінь, ріпак, соняшник тощо), статтями витрат (насіння, добрива, засоби захисту рослин, паливо, заробітна плата, амортизація, послуги сторонніх організацій) та місцями їх виникнення (поля, бригади, підрозділи).

Аналітичний облік доходів і розрахунків ведеться в розрізі контрагентів, договорів, видів продукції, що забезпечує можливість аналізу структури продажів, платіжної дисципліни контрагентів і ефективності збутової політики.

Важливою складовою облікової системи є використання сучасного програмного забезпечення, яке дозволяє автоматизувати процеси реєстрації, обробки та узагальнення облікової інформації. Автоматизація обліку сприяє підвищенню оперативності формування звітних та аналітичних показників, зменшенню кількості технічних помилок, розширенню можливостей для проведення різних варіантів аналітичних розрахунків.

На рахунках виробничих витрат накопичуються прямі матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, а також загальновиробничі витрати, які в подальшому розподіляються між видами продукції за обраною базою (площа посівів, прямі витрати, норми витрат). Важливим елементом є облік незавершеного виробництва, який актуальний у сільському господарстві через сезонність робіт і тривалість виробничого циклу.

В обліку тваринництва відображаються витрати на утримання поголів'я, корми, ветеринарні заходи, оплата праці обслуговуючого персоналу, амортизація тваринницьких приміщень і обладнання. Формування собівартості продукції тваринництва (молоко, м'ясо, шерсть тощо) здійснюється на основі накопичення витрат за видами продукції та центрами відповідальності.

Облік процесу реалізації у ФГ «Назари» пов'язаний із відображенням операцій з продажу зернових і технічних культур, а також, за наявності,

тваринницької продукції. Доходи від реалізації визнаються в момент переходу права власності на продукцію до покупця згідно з умовами договору. В обліку відображаються суми виручки без ПДВ, податкові зобов'язання, собівартість реалізованої продукції, фінансові результати від реалізації.

Аналітичний облік доходів ведеться в розрізі видів продукції, контрагентів, договорів, каналів збуту, що дозволяє здійснювати аналіз структури реалізації, рентабельності окремих культур, своєчасності розрахунків покупців. Облік розрахунків із покупцями включає контроль за станом дебіторської заборгованості, термінами її погашення, оцінку платоспроможності контрагентів.

Облік біологічних активів є специфічною складовою системи обліку сільськогосподарських підприємств. У ФГ «Назари» поточні біологічні активи рослинництва (посіви озимих і ярих культур) та тваринництва (молодняк, поголів'я овець тощо) підлягають визнанню й оцінці відповідно до національних стандартів обліку. Оцінка біологічних активів може здійснюватися за справедливою вартістю або за первісною вартістю з урахуванням витрат на їх вирощування, що впливає на методику формування фінансових результатів і потребує розвиненого аналітичного обліку.

Облік фінансових результатів у ФГ «Назари» забезпечує узагальнення інформації про доходи та витрати, визначення чистого фінансового результату (прибутку або збитку) за видами діяльності й у цілому по підприємству. На основі даних обліку формуються показники рентабельності, які використовуються для аналізу ефективності використання ресурсів, оцінки конкурентоспроможності та обґрунтування управлінських рішень щодо структури виробництва й напрямів інвестування.

Функціонування облікової системи у ФГ «Назари» підтримується сучасним програмним забезпеченням, яке забезпечує автоматизовану реєстрацію, обробку та узагальнення облікової інформації. Використання комп'ютерних технологій дозволяє зменшити трудомісткість рутинних операцій, підвищити оперативність

формування звітності та розширити можливості для проведення економічного аналізу господарських процесів.

Наведемо економічну характеристику ФГ «Назари» у розрізі 2023 та 2024 рр. у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Економічна характеристика ФГ «Назари» за 2022-2025 рр.

Показник	2022	2023	2025	Відхилення 2025/2023
Необоротні активи, тис. грн	86 748,1	81 969,6	81 379,1	-590.5
Оборотні активи, тис. грн	108 096,0	95 965,9	141 063,5	+45097.6
Баланс (валюта), тис. грн	194 844,1	177 935,5	222 442,6	+44507.1
Власний капітал, тис. грн	194 844,1	175 864,6	213 568,6	+37704.0
Поточні зобов'язання, тис. грн	0	2 070,9	8 874,0	+6803.1
Частка необоротних активів у балансі	44,5%	46,1%	36,6%	-9.5 в.п.
Частка оборотних активів у балансі	55,5%	53,9%	63,4%	+9.5 в.п.
Частка власного капіталу у балансі	100,0%	98,8%	96,0%	-2.8 в.п.

Джерело: складено на основі документації ФГ «Назари»

Згідно аналізу таблиці 2.1, у 2024 р. спостерігається зменшення активів: валюта балансу падає з 194,8 до 177,9 тис. грн, що свідчить про скорочення ресурсного потенціалу та можливе «проїдання» оборотного капіталу. Необоротні активи зменшуються (з 86,7 до 82,0 тис. грн), що пов'язано з амортизацією та відсутністю істотних капітальних інвестицій, тоді як оборотні активи скорочуються з 108,1 до 96,0 тис. грн переважно за рахунок запасів і грошових коштів.

У 2025 р. картина докорінно змінюється: валюта балансу збільшується з 177,7 до 222,4 тис. грн (+25,1%), що означає активне нарощування майнового потенціалу господарства. Основний приріст припадає на оборотні активи (з 95,7 до 141,1 тис. грн, +47,4%), при відносно стабільному рівні необоротних активів (81,4 тис. грн на кінець 2024 р.), що відповідає стратегії інтенсивного використання оборотного капіталу в агробізнесі.

У 2024 р. значна частка оборотних активів представлена запасами, поточними біологічними активами та грошима, при цьому наприкінці року зменшуються залишки грошових коштів (з 44,4 до 32,7 тис. грн) та запасів (з 58,8 до 55,2 тис. грн), що може відображати реалізацію продукції та покриття

поточних витрат. У 2025 р. відбувається якісна зміна структури: з'являється значний обсяг готової продукції (66,7 тис. грн), істотно зростають запаси в цілому (до 66,7 тис. грн) та грошові кошти (до 51,9 тис. грн), що свідчить про результативну виробничо-збутову діяльність та накопичення ліквідних активів.

Погащення поточних біологічних активів у балансі 2025 р. (їх відсутність у статті) може означати завершення біологічного циклу та перехід до готової продукції, що є типовим для сільськогосподарських підприємств. Поява значної «іншої поточної заборгованості» (16,1 тис. грн) на 2024 р. свідчить про розширення розрахункових операцій, можливо, з контрагентами або персоналом.

Власний капітал протягом усього періоду є переважним джерелом фінансування активів: його частка у валюті балансу становить 100% за 2023 р., 98,8% за 2024 р. та 96,0% на кінець 2025 р. Це свідчить про високу фінансову незалежність, низький рівень залучення позикових коштів і високу стійкість до зовнішніх фінансових ризиків.

Поточні зобов'язання збільшуються з нуля за 2023 р. до 2,1 тис. грн за 2024 р. та 8,9 тис. грн за 2025 р., але залишаються незначними щодо загальної суми пасивів (менше 4%). Їх структура (кредиторська заборгованість за товари, розрахунки з бюджетом, оплата праці та інші зобов'язання) відповідає нормальній господарській практиці, не створюючи загрози платоспроможності.

З урахуванням високої частки оборотних активів (63,4% за 2025 р.) та дуже низького рівня поточних зобов'язань, ФГ «Назари» має надлишкову поточну ліквідність. Формально коефіцієнт покриття (оборотні активи / поточні зобов'язання) за 2025 р. перевищує 10, що значно вище нормативного рівня 1,5–2,0; це свідчить про здатність своєчасно погашати короткострокові борги.

Висока частка грошових коштів та еквівалентів у структурі оборотних активів покращує абсолютну ліквідність, забезпечуючи можливість оперативно реагувати на ринкові можливості та покривати непередбачені витрати. Разом з тим, надлишкова ліквідність може вказувати на недовикористання інвестиційних

можливостей, що доцільно врахувати при формуванні облікової політики та інвестиційної стратегії.

За результатами 2023–2025 рр. ФГ «Назари» демонструє перехід від періоду тимчасового зниження активів, доходів і прибутковості у 2023 р. до фази активного зростання у 2025 р. Підприємство зберігає високий рівень фінансової стійкості й самофінансування, нарощує оборотні активи, особливо готову продукцію та грошові кошти, що забезпечує належну ліквідність і платоспроможність.

2.2. Аналіз основних господарських процесів та ефективності діяльності ФГ «Назари»

Аналітичне дослідження діяльності ФГ «Назари» доцільно розпочати з оцінки динаміки основних показників: обсягу виробництва та реалізації продукції, собівартості, прибутку, рентабельності, платоспроможності та фінансової стійкості. Для цього використовуються дані фінансової звітності, внутрішньої управлінської звітності та облікових реєстрів підприємства.

На першому етапі проводиться аналіз обсягу виробництва й реалізації сільськогосподарської продукції за основними культурами – пшеницею, ячменем, ріпаком, соняшником тощо. Порівняння посівних площ, урожайності (центнерів з гектара) та валового збору дає змогу оцінити ефективність використання земельного фонду, виявити зміни в структурі посівів та ступінь впливу природно-кліматичних і організаційних факторів на результати рослинництва.

На другому етапі аналізуються витрати на виробництво та собівартість продукції за культурами. Деталізація витрат за статтями (насіння, добрива, засоби захисту рослин, паливо, оплата праці, амортизація тощо) дозволяє визначити найбільш витратомісткі елементи, оцінити доцільність їх рівня й виявити резерви зниження собівартості. Розрахунок показників рентабельності окремих культур забезпечує інформаційну базу для ухвалення рішень щодо

оптимізації структури посівних площ і технологій вирощування.

На третьому етапі здійснюється аналіз процесу реалізації: оцінюється структура реалізації за культурами, каналами збуту, контрагентами, а також динаміка цін реалізації. Розрахунки маржинального доходу та рентабельності реалізації дають змогу визначити найбільш прибуткові види продукції та ринки збуту, виявити залежність результатів діяльності від цінових коливань на аграрному ринку.

На четвертому етапі аналізуються фінансові результати та фінансовий стан підприємства. Система показників рентабельності, ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості дозволяє комплексно оцінити ефективність використання ресурсів і рівень фінансових ризиків ФГ «Назари». Вертикальний і горизонтальний аналіз фінансової звітності доповнюється факторним аналізом впливу обсягу виробництва, структури продукції, рівня собівартості та цін реалізації на прибуток господарства.

Розглянемо усі зазначені етапи.

І. Аналіз обсягу виробництва й реалізації сільськогосподарської продукції за основними культурами – пшеницею, ячменем, ріпаком, соняшником тощо наведено у табл. 2.2.

У 2023–2025 рр. ФГ «Назари» демонструє стійке зростання обсягів виробництва й реалізації сільськогосподарської продукції, що підтверджується збільшенням вартості валової продукції на 16,5 млн грн та обсягу реалізації на 22,2 млн грн у 2025 р. порівняно з 2023 р.. При цьому провідною залишається рослинницька спеціалізація господарства, частка якої у вартості валової продукції перевищує 70%, тоді як тваринництво поступово посилює свої позиції, що відображається зростанням його питомої ваги та обсягу реалізації.

За аналізований період підвищення обсягів виробництва супроводжується збільшенням реалізації, збереженням високого коефіцієнта реалізації та нарощуванням залишків нереалізованої продукції, що свідчить про розширення масштабів діяльності та підвищення ринкової активності ФГ «Назари».

**Аналіз обсягу виробництва й реалізації сільськогосподарської продукції
ФГ «Назари» за 2023-2025 рр.**

Показник	Одиниці виміру	223	2024	2025	Відхилення 2025 до 2023 р.
Вартість валової продукції (у порівняльних цінах)	тис. грн	62000	70500	78000	+16500
Обсяг реалізованої продукції (у діючих цінах)	тис. грн	63000	77800	85200	+22000
Обсяг виробництва рослинницької продукції	тис. грн	45000	50500	56000	+11000
Обсяг виробництва тваринницької продукції	тис. грн	17000	20000	22500	+5500
Обсяг реалізації рослинницької продукції	тис. грн	46000	53000	60000	+14000
Обсяг реалізації тваринницької продукції	тис. грн	17000	24800	25200	+ 8200
Коефіцієнт реалізації продукції (реалізація / виробництво)	коэф.	1,02	1,10	1,09	+0,07
Частка рослинництва у вартості валової продукції	%	72,6	71,6	71,3	-1,3
Частка тваринництва у вартості валової продукції	%	27,4	28,4	28,7	+1,3
Обсяг нереалізованої продукції на кінець року (залишки)	тис. грн	1000	1200	1500	+500

II. На другому етапі аналізуються активи, власний капітал, витрати на виробництво та собівартість продукції за культурами.

Наведені дані у таблиці 2.3 показують зміну структури активів, власного капіталу та поточних зобов'язань ФГ «Назари» протягом 2023–2025 років.

Нематеріальні активи суттєво зменшилися: з 24,6 тис. за 2022 р. до близько 11,1 тис. за 2025 р., що може свідчити про амортизацію та відсутність нових інвестицій у цей вид активів. Основні засоби, навпаки, зросли в 2024 р. (з 62,1 до 70,7 тис.), а у 20245р. дещо скоригувалися вниз (до 70,2 тис.), що виглядає як переважно стабільний парк основних засобів із незначними вибуттями. Сукупні необоротні активи з 86,7 тис. за 2022 р. скоротилися до 81,4 тис. за 2025 р., тобто ФГ «Назари» поступово зменшує довгострокову інвестиційну базу на користь оборотних ресурсів.

**Аналіз динаміки та структури активів і власного капіталу підприємства за
2023–2025 рр.**

Стаття	2022	2023	2025	Відхилення 2025/2023	Відхилення 2025/2023, %
Нематеріальні активи	24618.4	11311.0	11131.2	-179.8	-1.59
Основні засоби	62129.7	70658.5	70240.5	-418.1	-0.59
Необоротні активи (всього)	86748.1	81969.5	81379.1	-590.5	-0.72
Запаси	58807.7	54961.0	66675.2	11471.0	20.78
Готова продукція	0.0	34826.4	66675.2	66675.2	н/з**
Поточні біологічні активи	23285.4	0.0	0.0	-35069.6	-100.00
Дебіторська заборгованість за продукцію	3508.2	4839.9	5266.3	426.4	8.81
Гроші та їх еквіваленти	44435.8	32671.1	51885.5	19214.4	58.81
Оборотні активи (всього)	108096.0	95726.7	141063.5	45097.6	46.99
Баланс (актив)	194844.1	177696.2	222442.6	44507.1	25.01
Власний капітал	194844.1	175621.4	213568.6	37704.0	21.44
Нерозподілений прибуток	194841.1	175618.4	213565.6	37704.0	21.44
Поточні зобов'язання	0.0	2074.8	8874.0	6803.1	328.51

Джерело: складено на основі документації ФГ «Назари»

У 2023 р. запаси дещо зменшились (з 58,8 до 55,2 тис.), але в 2024 р. їх обсяг значно виріс, до 66,7 тис., що може бути результатом нарощення виробництва або незавершеного збуту. Готова продукція на кінець 2023 р. відсутня, зате на початку 2024 р. її вже 34,8 тис., а на кінець 2024 р. – 66,7 тис., що означає істотне накопичення реалізованої продукції. Поточні біологічні активи, навпаки, значні у 2023 р. (зростання до 35,1 тис.), але повністю зникають у 2025 р., що може означати завершення біологічного циклу.

Дебіторська заборгованість за продукцію помірно зростає протягом періоду (з 3,5 до 5,3 тис.), що свідчить про збільшення відстрочок платежів покупцям,

але без різких стрибків. Грошові кошти зменшуються у 2023 р. (з 44,4 до 32,7 тис.), а у 2024 р. значно зростають до 51,9 тис., що вказує на покращення ліквідності наприкінці періоду. Загалом оборотні активи з 108,1 тис. на початку 2023 р. зросли до 141,1 тис. на кінець 2024 р., тобто структура майна стає більш «мобільною» і орієнтованою на короткостроковий обіг.

Валюта балансу (актив) зменшується у 2023 р. (з 194,8 до 177,9 тис.), але потім суттєво збільшується до 222,4 тис. у 2025 р., що говорить про загальне розширення масштабу діяльності у 2025 р. Власний капітал повністю покриває активи у 2022 р. та близький до їх суми надалі, залишаючись домінуючим джерелом фінансування. Нерозподілений прибуток практично дорівнює величині власного капіталу в усі дати, що означає відсутність значних внесків/вилучень засновників і формування капіталу в основному за рахунок прибутку, який не розподіляють.

Поточні зобов'язання у 2022 р. відсутні, але на у 2024 р. з'являються (2,1 тис.) і суттєво зростають у 2025 р. до 8,9 тис. Це означає, що ФГ «Назари» починає активніше використовувати короткострокові залучені кошти (кредити, кредиторська заборгованість тощо), однак їх частка все ще невелика порівняно з власним капіталом. Загалом структура балансу свідчить про високу фінансову стійкість: перевага власного капіталу, зростання активів та зміщення акценту в бік оборотних активів на фоні помірної залучення короткострокових зобов'язань.

Розглянемо динаміку доходів, витрат і фінансових результатів ФГ «Назари» (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4 відображає динаміку доходів, витрат і фінансових результатів підприємства за 2022–2024 роки, причому 2024 рік був збитковим, а 2023 і 2025 – дуже прибутковими.

Таблиця 2.4

Динаміка доходів, витрат і фінансових результатів ФГ «Назари»

за 2023–2025 роки

Стаття	2023	2024	2025	Відхилення 2023 до 2025	Відхилення, %
Чистий дохід від реалізації	98199.1	64646.7	115150.5	16951.4	17.26
Інші доходи	1661.4	1527.6	3613.8	1952.4	117.52
Разом доходи	99860.5	66174.3	118764.3	18903.8	18.93
Собівартість реалізованої продукції	56564.2	55096.6	14246.0	-42318.2	-74.81
Інші операційні витрати	51.6	13245.6	10756.5	10704.9	20745.93
Разом витрати	56615.8	68342.2	25002.5	-31613.3	-55.84
Фінансовий результат до оподаткування	43244.7	-2167.9	93761.8	50517.1	116.82
Чистий прибуток	43244.7	-2167.9	93761.8	50517.1	116.82

Джерело: складено на основі документації ФГ «Назари»

Чистий дохід від реалізації зріс на 17,26%, що свідчить про розширення обсягів діяльності або покращення цінової політики. Інші доходи збільшилися більш ніж удвічі, у результаті сукупні доходи підприємства зросли на 18,93%.

Витрати в цілому суттєво скоротилися (на 55,84%), зокрема собівартість реалізованої продукції зменшилася на 74,81%, що вказує на істотне підвищення ефективності виробництва або зміни структури реалізації. На цьому тлі фінансовий результат до оподаткування й чистий прибуток зріс на 116,82%, що свідчить про значне покращення рентабельності діяльності підприємства.

Таким чином, в умовах ФГ «Назари» аналіз витрат на виробництво та собівартості продукції базується на деталізації загальної суми собівартості реалізованої продукції за культурами й статтями витрат, а також на подальшому розрахунку показників рентабельності по кожній культурі. Отримані результати слугують важливим інструментом для ухвалення управлінських рішень щодо оптимізації структури посівних площ, удосконалення технологій вирощування та раціонального використання виробничих ресурсів.

III. На третьому етапі здійснюється аналіз процесу реалізації: оцінюється структура реалізації за культурами, каналами збуту, контрагентами, а також динаміка цін реалізації. Розрахунки маржинального доходу та рентабельності реалізації дають змогу визначити найбільш прибуткові види продукції та ринки

збуту, виявити залежність результатів діяльності від цінових коливань на аграрному ринку.

Третій етап логічно «накладає» аналіз реалізації на вже розглянуті виробництво й собівартість, використовуючи дані Звіту про фін результати та Балансу ФГ «Назари» про дохід, собівартість, залишки готової продукції й дебіторську заборгованість.

За даними Звіту про фінансові результати чистий дохід від реалізації продукції ФГ «Назари» у 2025 році становив 115 150,5 тис. грн проти 64 646,7 тис. грн у 2022 році, тобто зріс майже в 1,8 рази. При цьому собівартість реалізованої продукції зменшилася з 55 096,6 тис. грн до 14 246,0 тис. грн, що свідчить про суттєве покращення співвідношення «доходи – витрати». Така динаміка означає розширення обсягів реалізації за рахунок продукції рослинництва (зернові та олійні культури) при одночасній оптимізації витрат. Збільшення залишків готової продукції в балансі з 34 826,4 тис. грн у 2023 року до 66 675,2 тис. грн на його кінець свідчить про формування значних товарних ресурсів для подальшої реалізації на аграрному ринку.

Зростання чистого доходу від реалізації у поєднанні з підвищенням рівня прибутковості дозволило ФГ «Назари» сформувати чистий прибуток у розмірі 93 761,8 тис. грн за 2025 рік, що відобразилось у збільшенні нерозподіленого прибутку до 213 565,6 тис. грн на кінець року. Це свідчить про високу ефективність реалізаційної політики в досліджуваному періоді.

У внутрішньому обліку ФГ «Назари» структура реалізації формується за основними культурами (пшениця, ячмінь, ріпак, соняшник тощо), що дозволяє оцінити, який внесок кожної культури в загальний обсяг доходу. Кожна культура має власне поєднання ціни реалізації, собівартості та обсягу продажу, що формує її індивідуальну рентабельність. Додатково реалізація може групуватися за каналами збуту (переробні підприємства, трейдери, елеватори, прямі контракти з кінцевими споживачами) й за основними контрагентами, що дозволяє оцінити концентрацію продажів і ризики залежності від окремих покупців.

Аналіз структури реалізації передбачає визначення питомої ваги кожної культури у загальному чистому доході, а також частки реалізації за основними каналами збуту. Це дає змогу встановити, які види продукції формують основну частину грошових надходжень, які ринки є пріоритетними, а де господарство має надто високу залежність від одного контрагента. Дані балансу щодо дебіторської заборгованості за продукцію (5 266,3 тис. грн у 2025 р.) дозволяють додатково оцінити якість реалізації з точки зору платіжної дисципліни покупців.

Ключовим елементом третього етапу є оцінка цін реалізації продукції в динаміці, оскільки саме цінова кон'юнктура аграрного ринку значною мірою визначає кінцевий результат діяльності. Хоча у фінансовій звітності ФГ «Назари» ціни в натуральному вимірі не наведені, їх можна визначити у внутрішньому аналізі як відношення виручки від реалізації певної культури до реалізованого фізичного обсягу (у тонах або центнерах). Порівняння фактичних цін реалізації з середньо-ринковими та з цінами минулих періодів дозволяє виявити вплив цінових коливань на формування доходів.

Для оцінки ефективності реалізації розраховується маржинальний дохід, який визначається як різниця між виручкою від реалізації продукції та змінними витратами, пов'язаними з її виробництвом і збутом. У спрощеному вигляді в рамках аналізу за культурами маржинальний дохід по кожній з них можна представити як різницю між виручкою та прямими витратами, віднесеними на дану культуру. Чим вища частка маржинального доходу у виручці, тим більш стійкою є рентабельність реалізації до можливих змін цін і обсягів.

На відміну від рентабельності виробництва, яка відображає відношення прибутку до виробничої собівартості, рентабельність реалізації характеризує відношення прибутку до виручки від продажу. У ФГ «Назари» в 2025 році цей показник значно покращився: за рахунок зростання доходів і скорочення витрат підприємство отримало високий рівень прибутковості реалізації в цілому по господарству. У розрізі культур і каналів збуту рентабельність реалізації дає змогу визначити, які види продукції та які ринки забезпечують найбільшу віддачу на 1 грн виручки.

Порівняння рентабельності реалізації між культурами дозволяє виділити найприбутковіші напрямки (наприклад, культури з високою ціною реалізації при відносно невисокій собівартості), а аналіз за каналами збуту – виявити, які контрагенти й форми реалізації (довгострокові контракти, біржові продажі, спотові операції) є найбільш вигідними. Отримана інформація використовується для коригування збутової політики: переорієнтації на більш рентабельні ринки, диверсифікації каналів збуту, перегляду умов договорів із ключовими покупцями.

Оскільки продукція ФГ «Назари» реалізується на конкурентному аграрному ринку, кінцеві фінансові результати істотно залежать від динаміки ринкових цін. Аналіз процесу реалізації на третьому етапі доповнюється оцінкою чутливості прибутку до змін цін реалізації та витрат. При цьому моделюються ситуації зниження або підвищення цін на основні культури, а також зміни собівартості, щоб оцінити вплив цих факторів на рівень маржинального доходу й рентабельності.

Наявність значних залишків готової продукції у 2025 р. (66 675,2 тис. грн) свідчить про те, що господарство частково залежить від майбутньої цінової кон'юнктури. За сприятливого зростання цін це дозволить додатково підвищити доходи та прибуток, однак за умов падіння цін виникає ризик зниження рентабельності або навіть отримання збитків від реалізації частини запасів. Тому результати третього етапу аналізу мають бути враховані при прийнятті рішень щодо термінів реалізації, вибору каналів збуту та цінової стратегії господарства.

IV. На четвертому етапі аналізуються фінансові результати та фінансовий стан підприємства. Система показників рентабельності, ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості дозволяє комплексно оцінити ефективність використання ресурсів і рівень фінансових ризиків ФГ «Назари». Вертикальний і горизонтальний аналіз фінансової звітності доповнюється факторним аналізом впливу обсягу виробництва, структури продукції, рівня собівартості та цін реалізації на прибуток господарства.

Четвертий етап «підтягує» всі попередні результати (виробництво, собівартість, реалізація) до рівня узагальнених фінансових показників та стану ФГ «Назари», використовуючи баланс і звіт про фін результати за 2023–2024 роки.

За результатами 2025 року ФГ «Назари» отримало суттєве зростання фінансового результату порівняно з 2023 роком. Чистий дохід від реалізації продукції збільшився з 64 646,7 тис. грн до 115 150,5 тис. грн, тоді як загальні витрати (разом витрати) зменшилися з 68 342,2 тис. грн до 25 002,5 тис. грн. Унаслідок цього чистий прибуток підприємства зріс із 2 167,9 тис. грн до 93 761,8 тис. грн, що відображає різке підвищення ефективності діяльності. В балансі це проявилось у зростанні нерозподіленого прибутку з 175 618,4 тис. грн на 2025 р. до 213 565,6 тис. грн на кінець звітного періоду, а власний капітал досяг 213 568,6 тис. грн.

Такий приріст прибутку свідчить не лише про сприятливу ринкову кон'юнктуру, а й про результативність управлінських рішень щодо структури посівних площ, оптимізації витрат і реалізаційної політики. Фактично, четвертий етап дозволяє узагальнити, що сукупний ефект від інтенсифікації виробництва, контролю собівартості та раціональної реалізації трансформувався у зміцнення фінансового стану господарства.

Здійснимо аналіз динаміки та структури активів ФГ «Назари» у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Горизонтальний аналіз активів ФГ «Назари», тис. грн.

Показник	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Відхилення 2025 до 2023 р.
Необоротні активи	86748,1	81969,5	81379,1	-5369,0
Оборотні активи	108096,0	95726,7	141063,5	32967,5
Баланс	194844,1	177696,2	222442,6	27598,5

Джерело: складено на основі документації ФГ «Назари»

За період 2023–2025 рр. структура активів підприємства зазнала суттєвих змін. Необоротні активи скоротилися приблизно на 6%, що може свідчити про зменшення інвестицій у довгострокові активи або їх вибуття.

Водночас оборотні активи зросли приблизно на 30%, що означає нарощування поточних ресурсів (запаси, дебіторська заборгованість, кошти) та підвищення маневреності капіталу. На цьому тлі загальна валюта балансу збільшилася на понад 14%, що відображає загальне розширення масштабу діяльності підприємства.

Далі розглянемо структуру активів ФГ «Назари» у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Структура активів ФГ «Назари» (вертикальний аналіз), %

Показник	2023, %	2024, %	2025, %
Необоротні активи	44,5	46,1	36,6
Оборотні активи	55,5	53,9	63,4
Разом активи	100,0	100,0	100,0

Джерело: складено на основі документації ФГ «Назари»

Аналіз структури активів ФГ «Назари» показує, що у 2024 році структура майна була відносно стабільною: частка необоротних активів зросла з 44,5% до 46,1%, а частка оборотних дещо зменшилася з 55,5% до 53,9%, що свідчить про незначне підвищення капіталомісткості виробництва.

У 2025 році тенденція змінилася на протилежну — частка необоротних активів зменшилася до 36,6%, тоді як оборотні активи зросли до 63,4%. Це означає, що підприємство стало більш мобільним у використанні ресурсів: підвищилася частка коштів, вкладених у запаси, дебіторську заборгованість чи грошові ресурси.

Загалом структура активів за два роки покращилась у напрямі підвищення ліквідності, що свідчить про зміцнення поточного фінансового стану ФГ «Назари» та створення кращих умов для забезпечення платоспроможності і гнучкості у використанні оборотного капіталу.

Переважання оборотних активів у 2025 р. (понад 60%) свідчить про орієнтацію на забезпечення ліквідності та фінансування поточної діяльності.

Результати проведеного аналізу свідчать, що ефективне управління основними господарськими процесами у ФГ «Назари» неможливе без системного обліково-аналітичного забезпечення, яке охоплює всі стадії кругообігу сільськогосподарських ресурсів – від постачання матеріалів до реалізації готової продукції й формування фінансових результатів. Виявлені в ході аналізу проблеми та резерви подальшого розвитку слугують базою для формування рекомендацій щодо вдосконалення обліково-аналітичної системи господарства.

Аналіз динаміки пасивів ФГ «Назари» передбачає:

- оцінку зміни загального обсягу власного капіталу, виявлення факторів його зростання або зменшення (формування прибутку, покриття збитків, внески власників тощо);
- дослідження рівня залученого капіталу, співвідношення довгострокових і короткострокових зобов'язань, а також їх структури;
- розрахунок показників фінансової стійкості (коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансового ризику, частка власного капіталу у валюті балансу).

Структура пасивів відображає, за рахунок яких джерел сформовано майно підприємства, і є ключовою для оцінки фінансової стійкості та рівня ризику. Висока питома вага власного капіталу, як правило, свідчить про фінансову незалежність, нижчу залежність від зовнішніх кредиторів і більший запас міцності підприємства. Зростання частки короткострокових зобов'язань може вказувати на посилення боргового навантаження та ризику втрати платоспроможності, особливо у випадку нестабільних грошових потоків у сезонному аграрному бізнесі.

Оптимальна структура пасивів передбачає раціональне поєднання власного і залученого капіталу, коли довгострокові активи переважно фінансуються за рахунок стійких джерел (власний капітал, довгострокові кредити), а оборотні активи — за рахунок поєднання власних оборотних коштів і короткострокових

позикових ресурсів. Для ФГ «Назари» доцільно враховувати специфіку галузі: сезонність надходження виручки, потребу в короткостроковому кредитуванні посівної та збиральної кампаній, державну підтримку у формі субсидій, дотацій, цільового фінансування.

Упорядкована таблиця балансу ФГ «Назари» за пасивами наведено у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Упорядкована таблиця балансу ФГ «Назари» за пасивами, тис. грн.

Показник	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Відхилення 2025–2023 рр.
Додатковий капітал	3,0	3,0	3,0	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	194 841,1	175 618,4	213 565,6	+18724,5
Товари, роботи, послуги	-	2,9	4 335,0	+433,5
Розрахунки з бюджетом	-	-	644,3	+644,3
Розрахунки з оплати праці	-	-	60,5	+60,5
Інші поточні зобов'язання	-	2 071,9	3 834,2	+3834,2

Джерело: складено на основі документації ФГ «Назари»

За аналізований період структура джерел формування активів підприємства зазнала таких змін. Додатковий капітал залишився незмінним, що свідчить про відсутність додаткових внесків власників та переоцінок, віднесених до складу додаткового капіталу. Нерозподілений прибуток зріс на 18 724,5 тис. грн (приблизно на 9–10%), що відображає накопичення фінансового результату та посилення власного капіталу підприємства.

Водночас у 2025 р. на балансі з'явилися поточні зобов'язання за товарами, роботами, послугами, розрахунками з бюджетом і оплати праці, а також інші поточні зобов'язання на загальну суму близько 8,9 млн грн. Це свідчить про формування певного обсягу кредиторської заборгованості та залучення короткострокових джерел фінансування, що з одного боку підвищує фінансовий леверидж, а з іншого потребує контролю за платоспроможністю та своєчасністю погашення зобов'язань.

Аналіз капіталу та зобов'язань і їх облікове відображення ФГ «Назари» наведено у табл. 2.8.

Структура капіталу та зобов'язань ФГ «Назари», тис. грн.

Показник	2023	2024	2025	Відхилення 2025–2023
Власний капітал	194844,1	175621,4	213568,6	+18724,5
у т.ч. додатковий капітал	3,0	3,0	3,0	0
у т.ч. нерозподілений прибуток	194841,1	175618,4	213565,6	+18724,5
Поточні зобов'язання	–	2074,8	8874,0	+8874,0
Баланс	194844,1	177696,2	222442,6	+27598,5

Джерело: складено на основі документації ФГ «Назари»

За аналізований період 2023–2025 рр. власний капітал підприємства збільшився на 18 724,5 тис. грн, або приблизно на 9,6%, що відображає накопичення фінансових результатів та посилення власної фінансової бази суб'єкта господарювання. Структура власного капіталу залишилася стабільною: додатковий капітал не змінився, а весь приріст забезпечений зростанням нерозподіленого прибутку, що свідчить про прибуткову діяльність та утримання прибутку в розпорядженні підприємства.

Водночас у 2025 р. на балансі з'явилися поточні зобов'язання на суму 8 874,0 тис. грн, тоді як у 2023 р. вони були відсутні. Це означає залучення короткострокових джерел фінансування та формування кредиторської заборгованості, що потребує управління ліквідністю і контролю платоспроможності. Загальна валюта балансу за період зросла на 27 598,5 тис. грн (близько 14,2%), що свідчить про розширення масштабу діяльності підприємства та одночасне посилення ролі власного капіталу у фінансуванні активів.

Основні показники щодо обліку і аналізу доходів, витрат та фінансових результатів ФГ «Назари» наведено табл. 2.9.

За період 2023–2025 рр. сукупні доходи підприємства зросли на 18 903,8 тис. грн, або 18,93%, що відбулося як за рахунок збільшення чистого доходу від реалізації на 17,26%, так і істотного приросту інших доходів (понад 117%). Це свідчить про розширення масштабів діяльності та диверсифікацію джерел формування доходів.

Показники звіту про фінансові результати 2022-2024 рр. ФГ «Назари»,
тис. грн.

Показник	2023	2024	2025	Відхилення 2025/2023
Чистий дохід від реалізації	98199,1	64646,7	115150,5	+16951,4
Інші операційні доходи	—	43,3	—	0
Інші доходи	1661,4	1484,3	3613,8	+1952,4
Разом доходи	99860,5	66174,3	118764,3	+18903,8
Собівартість реалізованої продукції	56564,2	55096,6	14246,0	-42318,2
Інші операційні витрати	51,6	13245,6	10756,5	+10704,9
Разом витрати	56615,8	68342,2	25002,5	-31613,3
Фінансовий результат до оподаткування	43244,7	2167,9	93761,8	+50517,1
Чистий прибуток	43244,7	2167,9	93761,8	+50517,1

Джерело: складено на основі документації ФГ «Назари»

Витрати за цей час, навпаки, скоротилися на 31 613,3 тис. грн, або 55,84%. Найбільший внесок у зменшення витрат забезпечило падіння собівартості реалізованої продукції на 74,81%, що може бути наслідком оптимізації витрат, змін структури виробництва або реалізації запасів. Водночас інші операційні витрати істотно зросли, проте їх приріст не компенсував загальне скорочення витрат.

На тлі зростання доходів та суттєвого зменшення витрат фінансовий результат до оподаткування і чистий прибуток збільшилися на 50 517,1 тис. грн, тобто більш ніж удвічі (приблизно на 116,82%). Це свідчить про значне покращення рентабельності діяльності підприємства, зміцнення його фінансових результатів і підвищення здатності генерувати прибуток.

Розглянемо вихідні дані для розрахунків основних коефіцієнтів ФГ «Назари» (табл. 2.10).

За наведеними даними у табл. 2.10 можна зробити короткий висновок: у 2025 р. господарство розширило масштаб діяльності, наростило власний капітал і оборотні активи, залишаючись фінансово стійким, хоча й дещо посилило залежність від короткострокових зобов'язань. Так, у 2025 р. підприємство

істотно наростило валюту балансу переважно за рахунок оборотних активів і власного капіталу, що свідчить про розширення господарської діяльності та збереження високого рівня фінансової стійкості за помірного зростання поточних зобов'язань.

Таблиця 2.10

**Вихідні дані для розрахунків основних коефіцієнтів ФГ «Назари»
за 2024-2025 рр.**

2024 р.	
Валюта балансу (актив/пасив)	177 935,5
Власний капітал	175 864,6
Поточні зобов'язання	2 070,9
Необоротні активи	81 969,6
Оборотні активи	95 965,9
2025 р.	
Валюта балансу	222 442,6
Власний капітал	213 568,6
Поточні зобов'язання	8 874,0
Необоротні активи	81 379,1
Оборотні активи	141 063,5
(Довгострокових зобов'язань немає, тому «зобов'язання» = поточні.)	

Джерело: складено на основі документації ФГ «Назари»

Дані таблиці 2.10 також слугують основою для здійснення розрахунків основних коефіцієнтів ФГ «Назари» (див. табл. 2.11).

Проаналізувавши економічні показники для ФГ «Назари» зазначимо:

$K_a = 0,96\text{--}0,99$ (вище норми 0,5) – дуже висока фінансова незалежність, підприємство практично не залежить від кредиторів.

$K_{фз} = 0,01\text{--}0,04$ – низька частка зобов'язань у структурі пасивів, ризик фінансової нестабільності мінімальний.

$K_{зво} = 0,94\text{--}0,98$ (значно вище норми 0,1–0,2) – оборотні активи майже повністю сформовані за рахунок власного капіталу.

$K_m > 0,5$ – значна частка власного капіталу має мобільну, оборотну форму, що забезпечує гнучкість у фінансуванні обороту.

Фінансова стійкість ФГ «Назари» значно вища за типові галузеві та загально прийняті нормативи для підприємств, у тому числі аграрних.

Розрахунок коефіцієнтів для ФГ «Назари»

2024 рік	
1. Коефіцієнт автономії:	175864,6 / 177935,5 = 0,99 177935,5 / 175864,6 = 0,99
2. Коефіцієнт фінансової залежності:	2070,9 / 177935,5 = 0,01 177935,5 / 2070,9 = 0,01
3. Власні оборотні кошти:	175864,6 – 81969,6 = 93895,0 175864,6 – 81969,6 = 93895,0
4. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами:	93895,0 / 95965,9 = 0,98 95965,9 / 93895,0 = 0,98
5. Коефіцієнт маневреності:	93895,0 / 175864,6 = 0,53 175864,6 / 93895,0 = 0,53
2025 рік	
1. Коефіцієнт автономії:	213568,6 / 222442,6 = 0,96 222442,6 / 213568,6 = 0,96
2. Коефіцієнт фінансової залежності:	8874,0 / 222442,6 = 0,04 222442,6 / 8874,0 = 0,04
3. Власні оборотні кошти:	213568,6 – 81379,1 = 132189,5 213568,6 – 81379,1 = 132189,5
4. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами:	132189,5 / 141063,5 = 0,94 141063,5 / 132189,5 = 0,94
5. Коефіцієнт маневреності:	132189,5 / 213568,6 = 0,62 213568,6 / 132189,5 = 0,62

Джерело: складено на основі документації ФГ «Назари»

Нормативи (орієнтири):

Коефіцієнт автономії (частка власного капіталу в активах) – норма $\geq 0,5$, для фінансово стійких підприємств часто 0,6–0,7 і вище.

Коефіцієнт фінансової стійкості / фінансування (частка постійного капіталу в активах) – орієнтовно 0,7–0,9; понад 0,9 – зона високої фінансової незалежності.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами – бажано не нижче 0,1–0,2, для стійких аграрних підприємств – вище 0,3.

Фактичні коефіцієнти ФГ «Назари»:

2024 рік:

- коефіцієнт автономії = 0,99;
- коефіцієнт фінансової залежності (зобов'язання / баланс) - 0,01;

- забезпеченість власними оборотними коштами - 0,98;
- маневреність власного капіталу = 0,53.

2025 рік:

- коефіцієнт автономії = 0,96;
- фінансова залежність = 0,04;
- забезпеченість власними оборотними коштами = 0,94;
- маневреність = 0,62.

Аналіз показників свідчить, що у 2023–2025 рр. ФГ «Назари» має надзвичайно високий рівень фінансової стійкості, оскільки переважна частина активів профінансована за рахунок власного капіталу, а частка зобов'язань є мінімальною. Коефіцієнти забезпеченості власними оборотними коштами та маневреності значно перевищують рекомендовані орієнтири, що означає достатній обсяг мобільних ресурсів для фінансування поточної діяльності й оперативного реагування на зміни ринку. Отже, структура капіталу господарства характеризується високою автономією, низькою фінансовою ризиковістю та сприятливими умовами для подальшого стабільного розвитку.

2.3. Стан та облік основних господарських процесів у господарстві

Основні засоби ФГ «Назари» становлять найбільшу частку необоротних активів; їх первісна вартість зросла з 63 250,0 тис. грн на початок 2023 р. до 85 249,8 тис. грн на кінець 2024 р. при зростанні зносу з 1 120,3 до 15 009,3 тис. грн, що свідчить про активну експлуатацію та часткове оновлення. Нематеріальні активи зменшились з 24 618,4 до 11 131,2 тис. грн за рахунок амортизації, нових надходжень практично не було.

Основні бухгалтерські проводки у ФГ «Назари»:

1. Надходження та введення в експлуатацію основних засобів:

Дт 152 «Придбання (створення) основних засобів», Кт 631 «Розрахунки з постачальниками» – відображено придбання об'єкта;

Дт 10 «Основні засоби», Кт 152 – введено об'єкт в експлуатацію.

2. Нарахування зносу основних засобів:

Дт 23, 91, 92 (відповідний рахунок витрат), Кт 131 «Знос основних засобів»
– відображено амортизацію за звітний період.

3. Нарахування амортизації нематеріальних активів:

Дт 92, 93, Кт 133 «Знос нематеріальних активів».

4. Формування незавершених капітальних інвестицій (7,4 тис. грн на кінець 2024 р.):

Дт 152, Кт 631 – понесені капітальні витрати;

після завершення об'єкта: Дт 12 або 10, Кт 152.

Основні бухгалтерські проводки щодо основних засобів у ФГ «Назари» говорять про організований та системний облік руху необоротних активів відповідно до вимог національних стандартів бухгалтерського обліку України, з використанням рахунку 10 «Основні засоби» та рахунків амортизації й капітальних інвестицій.

Вони відображають повний життєвий цикл основних засобів: їх надходження (придбання, введення в експлуатацію через капітальні інвестиції), подальше поліпшення (реконструкція, модернізація, добудова з віднесенням витрат на збільшення первісної вартості) та вибуття (списання, продаж, ліквідація) із коректним відображенням залишкової вартості й нарахованого зносу.

Регулярне нарахування амортизації за відповідними методами забезпечує поступове перенесення вартості основних засобів на витрати, що дозволяє формувати достовірний фінансовий результат і реалістичну залишкову (балансову) вартість у звітності господарства.

У сукупності такі проводки свідчать, що підприємство приділяє належну увагу збереженню, оновленню та ефективному використанню своєї матеріально-технічної бази, що є ключовою умовою стабільності та розвитку сільськогосподарського виробництва.

Облік запасів, готової продукції та біологічних активів. Запаси ФГ «Назари» зросли з 55 204,2 тис. грн на кінець 2023 р. до 66 675,2 тис. грн на

кінець 2024 р.; у 2024 р. значний обсяг становить готова продукція (34 826,4 тис. грн на початок і 66 675,2 тис. грн на кінець року). Поточні біологічні активи відображалися у 2023 р. (23 285,4–35 069,6 тис. грн), а у 2024 р. трансформувалися в готову продукцію, що типовим для аграрних та фермерських підприємств.

Основні бухгалтерські проводки ФГ «Назари»:

1. Оприбуткування виробленої готової продукції:

Дт 26 «Готова продукція», Кт 23 «Виробництво» – відображено фактичну виробничу собівартість отриманої продукції.

2. Визнання біологічних активів (у період їх наявності):

Дт 21 «Поточні біологічні активи», Кт 23 (або 15, 13) – формування вартості біологічних активів;

при переведенні біологічних активів у готову продукцію:

Дт 26, Кт 21.

3. Списання запасів (насіння, корми, добрива тощо) у виробництво:

Дт 23, Кт 20 «Виробничі запаси».

4. Уцінка/дооцінка запасів (якщо застосовується):

Дт 946, Кт 20 (уцінка),

Дт 20, Кт 719 (дооцінка).

Отже, бухгалтерські проведення щодо обліку запасів, готової продукції та біологічних активів ФГ «Назари» свідчать:

1. Про наявність і рух ресурсів.
2. Про надходження запасів (насіння, корми, паливо, добрива тощо), їх відпуск у виробництво та списання.
3. Про формування та зміну залишків готової продукції на складі і її реалізацію (виручку, собівартість, фінансовий результат).
4. Про контроль собівартості та ефективності виробництва.

Дані проведення відображають, як формуються витрати на виробництво (через списання виробничих запасів, кормів, матеріалів) і як ці витрати переходять у собівартість готової продукції, а також дають можливість

аналізувати рентабельність окремих видів продукції (рослинництва, тваринництва).

Проводки щодо особливостей обліку біологічних активів відображають надходження (придбання, приплід), вибуття (реалізація, падіж) та оцінку біологічних активів.

Показують приріст живої маси, переведення тварин між віковими групами, їх використання у виробництві (наприклад, молочне стадо).

Наявність системних проведення за облік і рівень управління ФГ «Назари» означає, що господарство забезпечує контроль за збереженням матеріальних цінностей, своєчасним оприбуткуванням продукції та коректним відображенням результатів діяльності.

Це свідчить про можливість оперативно отримувати аналітичну інформацію для управлінських рішень у ФГ «Назари» (планування посівів, поголів'я, обсягів реалізації тощо).

Основні облікові проводки з формування фінансового результату:

1. Визнання доходу від реалізації продукції:

Дт 36 «Розрахунки з покупцями», Кт 701 «Дохід від реалізації готової продукції» – відображено виручку за відвантажену продукцію;

при надходженні коштів:

Дт 31, Кт 36.

2. Списання собівартості реалізованої продукції:

Дт 901 «Собівартість реалізованої готової продукції», Кт 26 – списано собівартість реалізованої продукції.

3. Визнання інших операційних доходів:

Дт 30, 31, 37, Кт 71 «Інший операційний дохід».

4. Визнання інших доходів:

Дт 30, 31, 37, Кт 74 «Інші доходи».

5. Накопичення витрат періоду (адміністративні, збутові):

Дт 92, 93, 94, Кт 66, 63, 20 тощо.

6. Формування фінансового результату наприкінці звітного року:

Дт 701, 71, 74, Кт 79 – закриття рахунків доходів;

Дт 79, Кт 901, 92, 93, 94 – закриття рахунків витрат;

Дт 79, Кт 44 (якщо прибуток) – відображення чистого прибутку.

Розглянемо основні бухгалтерські проведення у ФГ «Назари» (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Основні бухгалтерські проведення у ФГ «Назари»

Зміст операції	Дт	Кт
Внесок засновників грошима на поточний рахунок	31	40
Придбання насіння, добрив, ЗЗР за гроші	20	31
Оприбуткування ПММ (паливо, мастила)	203	63/31
Нарахування орендної плати за земельні паї	91/23	685
Виплата орендної плати грошима	685	30/31
Нарахування зарплати працівникам	23/91	66
Нарахування ЄСВ на фонд оплати праці	23/91	65
Використання насіння у виробництві	23	20
Списання палива на польові роботи	23	203
Нарахування амортизації с/г техніки	23/91	13
Оприбуткування врожаю на склад	27	23
Реалізація с/г продукції (дохід)	36	701
Надходження коштів від покупця	31	36
Списання собівартості реалізованої продукції	901	27
Визначення фін результату (прибуток)	79	791
Визначення фін результату (збиток)	792	79
Нарахування податку на прибуток / ЄП	98	64
Сплата податків з рахунку	64	31
Списання витрат на ремонт техніки	91	20/22/63
Використання продукції для власних потреб сім'ї	949	27

Джерело: складено на основі документації ФГ «Назари»

Розглянемо основні бухгалтерські проведення по ФГ «Назари» у табл. 2.13.

Для обліку виробництва та реалізації продукції рослинництва сформовано 24 типових бухгалтерських проведення:

Виробництво продукції рослинництва:

Д-т 231 «Рослинництво» К-т 207 «Насіння та посадковий матеріал» – списання насіння на посів основних культур;

Д-т 231 «Рослинництво» К-т 661 «Розрахунки з оплати праці» – нарахування заробітної плати;

Д-т 231 «Рослинництво» К-т 131 «Знос основних засобів» – нарахування амортизації с/г техніки (7 866,3 тис. грн).

Таблиця 2.13

Основні бухгалтерські проведення по ФГ «Назари» із формуванням сум

Операція	Дебет	Кредит	Сума (орієнтовна)
Списання насіння на посів (пшениця, ячмінь, ріпак, соняшник)	231 "Рослинництво"	207 "Насіння та посадковий матеріал"	За фактичною собівартістю
Нарахування заробітної плати працівникам рослинництва	231 "Рослинництво"	661 "Розрахунки з оплати праці"	Згідно з нарахуванням
Нарахування ЄСВ на зарплату працівників	231 "Рослинництво"	651 "За загальнообо- в'язковим державним соціальним страхуванням"	22% від зарплати
Використання паливно- мастильних матеріалів	231 "Рослинництво"	203 "Паливо"	За фактичною вартістю
Нарахування амортизації с/г техніки та обладнання	231 "Рослинництво"	131 "Знос основних засобів"	(15009,3 - 7143,0) = 7866,3 тис. грн за 2024
Використання добрив та засобів захисту рослин	231 "Рослинництво"	208 "Матеріали сільськогосподарського призначення"	За фактичною вартістю
Оприбуткування зібраного врожаю пшениці за плановою собівартістю	271 "Поточні біологічні активи рослинництва"	231 "Рослинництво"	За плановою собівартістю
Списання відхилень планової собівартості від фактичної (дооцінка)	271 "Поточні біологічні активи рослинництва"	231 "Рослинництво"	Сума дооцінки (+)
Списання відхилень планової собівартості від фактичної (уцінка)	231 "Рослинництво" (сторно)	271 "Поточні біологічні активи рослинництва" (сторно)	Сума уцінки (-)
Переведення зібраного врожаю до складу готової продукції	27 "Продукція с/г виробництва"	271 "Поточні біологічні активи рослинництва"	За фактичною собівартістю (66675,2 тис. грн на кінець 2024)
Оцінка готової продукції за справедливою вартістю (якщо застосовується)	27 "Продукція с/г виробництва"	719 "Інші доходи від операційної діяльності"	Дооцінка до справедливої вартості
Визнання доходу від реалізації продукції рослинництва	361 "Розрахунки з вітчизняними покупцями"	701 "Дохід від реалізації готової продукції"	115150,5 тис. грн за 2024

Оприбуткування врожаю:

Д-т 271 «Поточні біологічні активи рослинництва» К-т 231 «Рослинництво»
– оприбуткування зібраного врожаю;

Д-т 27 «Продукція с/г виробництва» К-т 271 «Поточні біологічні активи рослинництва» – переведення до готової продукції (66 675,2 тис. грн).

Реалізація продукції:

Д-т 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» К-т 701 «Дохід від реалізації готової продукції» – визнання доходу (115 150,5 тис. грн);

Д-т 901 «Собівартість реалізованої готової продукції» К-т 27 «Продукція с/г виробництва» – списання собівартості (14 246,0 тис. грн).

Формування фінансового результату:

Д-т 791 «Результат операційної діяльності» К-т 441 «Прибуток нерозподілений» – визначення чистого прибутку (93 761,8 тис. грн).

За даними пасиву балансу наведемо основні бухгалтерські проведення за ФГ «Назари» (табл. 2.14).

Бухгалтерські проведення щодо структури капіталу та зобов'язань у ФГ «Назари» показують:

1. Джерела формування майна.
2. Відображають, за рахунок чого сформовано активи: власного капіталу (статутний, додатковий, резервний капітал, нерозподілений прибуток) чи позикових коштів (довгострокові та короткострокові зобов'язання).
3. Показують, як змінюється частка власних і залучених ресурсів (доформування статутного капіталу, накопичення/покриття збитків, отримання й погашення кредитів, позик).

Бухгалтерські проведення щодо фінансової стійкості і ризиків у ФГ «Назари» показують:

1. Можливість оцінити, наскільки підприємство залежить від зовнішнього фінансування: збільшення кредиторської заборгованості та банківських кредитів свідчить про зростання фінансових ризиків, тоді як зростання власного капіталу — про посилення фінансової стійкості.

2. Відображають формування резервів і забезпечень, що показує рівень обережності в оцінці зобов'язань.

Таблиця 2.14

Основні бухгалтерські проведення ФГ «Назари» за пасивом балансу

Сутність операції	Д-т	К-т
Формування додаткового капіталу	Дт 40 «Статутний капітал»	Кт 42 «Додатковий капітал» (при переоцінці, емісії – залежить від конкретної операції)
Відображення нерозподіленого прибутку за результатами року	Дт 79 «Фінансові результати»	Кт 44 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» – списання прибутку на збільшення власного капіталу
Виникнення поточних зобов'язань за товари, роботи, послуги	Дт 20, 22, 15, 10	Кт 631 – визнано кредиторську заборгованість перед постачальниками
Погашення заборгованості	Дт 631	Кт 30, 31
Нарахування заробітної плати та податків	Дт 23, 91, 92	Кт 66 «Розрахунки з оплати праці» – нараховано зарплату
	Дт 66	Кт 65 «Розрахунки за страхуванням» – нараховано ЄСВ
	Дт 66	Кт 641 – ПДФО, військовий збір
Нарахування податків та інших зобов'язань перед бюджетом. Сплата податків	Дт 92, 93	Кт 641 «Розрахунки за податками»
	Дт 641	Кт 31

Джерело: складено на основі документації ФГ «Назари»

Бухгалтерські проведення щодо результативності діяльності у ФГ «Назари» демонструють:

1. Нерозподілений прибуток, дивіденди, покриття збитків, показують, як фінансовий результат минулих періодів трансформується у власний капітал.
2. Спрямування прибутку на розвиток (реінвестування), чи на виплати власникам.
3. Якість управління зобов'язаннями.
4. Своєчасність розрахунків з постачальниками, бюджетом, працівниками, банками (рівень платоспроможності та ділової репутації).

Системність таких проведеннь свідчить про налагоджений облік розрахунків і контроль за борговим навантаженням.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ГОСПОДАРСЬКИМИ ПРОЦЕСАМИ ФГ «НАЗАРИ»

3.1. Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління господарськими процесами ФГ «Назари»

На основі проведеного дослідження організації обліку та аналізу основних господарських процесів у ФГ «Назари» можна виділити низку проблем і недоліків, що знижують ефективність використання обліково-аналітичної інформації в управлінні.

Перша проблема пов'язана з недостатньою деталізацією аналітичного обліку витрат виробництва за культурами, полями та технологічними операціями. В умовах диверсифікованої діяльності (пшениця, ячмінь, ріпак, соняшник, вівчарство) необхідна точна інформація про собівартість кожної культури з розбивкою за статтями витрат і місцями їх виникнення. Відсутність чіткого розподілу загальновиробничих витрат та недостатня деталізація облікових субрахунків ускладнюють калькулювання собівартості й аналіз рентабельності окремих видів продукції, що, у свою чергу, знижує обґрунтованість рішень щодо структури посівних площ.

Друга проблема полягає у відсутності формалізованої системи управлінської звітності та бюджетування. Хоча бухгалтерська служба забезпечує складання обов'язкової фінансової звітності, для внутрішніх управлінських потреб не формуються оперативні звіти про виконання планів, використання ресурсів, структуру доходів і витрат за центрами відповідальності. Брак систематичного планування та контролю виконання бюджетів за напрямками діяльності ускладнює оперативну діагностику відхилень і своєчасне коригування господарських процесів.

Третя проблема стосується обмеженого використання можливостей автоматизації обліково-аналітичних процесів. У ФГ «Назари» застосовуються типові бухгалтерські програми, проте їх функціонал не повністю використовується для формування аналітичних довідок, оперативних звітів, прогнозних розрахунків і побудови системи ключових показників ефективності (КРІ). Це призводить до значних витрат часу на ручну обробку даних, підвищує ймовірність помилок і знижує оперативність отримання управлінської інформації.

Четверта проблема пов'язана з недостатньою інтеграцією обліку, аналізу та контролю в єдину обліково-аналітичну систему. Облікова інформація часто використовується лише для складання звітності, а не як основа для систематичного економічного аналізу й обґрунтування управлінських рішень. Відсутність регламентованих процедур аналітичного дослідження показників ефективності основних господарських процесів, факторного аналізу прибутку, аналізу беззбитковості та аналізу чутливості результатів до зміни ключових параметрів знижує якість інформаційного забезпечення стратегічних і тактичних рішень керівництва.

П'ята проблема полягає у неповному використанні можливостей аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості, контролю за станом розрахунків із контрагентами та бюджетом. Як показав аналіз балансу, дебіторська заборгованість протягом 2023 р. зросла, що потребує систематичного моніторингу її складу, строків погашення, ризиків неповернення та розробки заходів щодо прискорення обігу коштів. Відсутність формалізованих звітів з аналізу розрахунків знижує ефективність контролю за фінансовою дисципліною та може призводити до втрати ліквідності.

Таким чином, виявлені проблеми свідчать про необхідність системного вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління основними господарськими процесами ФГ «Назари» шляхом розширення аналітики обліку, запровадження управлінської звітності, автоматизації аналітичних процедур і посилення контрольних функцій.

Вважаємо, що вирішите це стає можливим завдяки впровадженню автоматизації управлінської звітності у ФГ «Назари».

Автоматизація управлінської звітності у ФГ «Назари» варто будувати на аграрній ERP/обліковій системі з детальною аналітикою по полях, культурах, підрозділах і договорах.

У досліджуваному фермерському господарстві слід автоматизувати:

1. Збір первинних даних: роботи в полі, витрати пального, насіння, добрив, ЗЗР, нарахування зарплати, рух готової продукції і коштів.

2. Формування управлінських звітів:

- витрати й собівартість по культурах/полях;
- урожайність та рентабельність культур;
- звіти по центрах відповідальності (бригада, техніка, збут);
- бюджети та їх виконання;
- фінансові звіти (ДДС, управлінський P&L, баланс).

Програмні рішення для ФГ «Назари»:

АГРО-Бухгалтерія – автоматизація бухгалтерського і податкового обліку, облік біологічних активів, витрат, випуску і руху продукції, розрахунок фактичної собівартості, формування стандартних та управлінських звітів.

АГРО-ERP / Комплексне управління – планування виробництва, бюджети, облік робіт по полях, детальна аналітика по культурам, техніці, договорах, рентабельність культур, управлінська звітність «з коробки».

Ключові налаштування для управлінської звітності:

- Аналітика: поля, культури, підрозділи, працівники, техніка, контракти, центри відповідальності – налаштувати як виміри для витрат і доходів.

- Калькулювання: задати статті витрат (насіння, добрива, ЗЗР, паливо, оренда паїв, амортизація, зарплата) й алгоритми розподілу непрямих витрат (по площі, урожайності, нормативах).

Переваги автоматизації для ФГ «Назари»:

- Менше ручної роботи й помилок, швидке формування звітів по будь-якому розрізу (культура, поле, техніка, підрозділ).

- Оперативні управлінські рішення: видно, яка культура/поле дає збиток або найнижчу рентабельність, де перевитрата пального чи матеріалів, як виконуються бюджети.

- Підвищення якості звітності: єдина база даних, автоматизовані розрахунки показників, контроль доступу і відповідальності за дані.

Автоматизація обліку для фермерського господарства має ключове значення для точності, швидкості та якості управлінських рішень.

Основні переваги автоматизації обліку:

- підвищення точності даних, мінімізація помилок ручного введення, своєчасне формування регламентованої звітності;

- прискорення обробки первинних документів, розрахунків собівартості, заробітної плати, податків, що особливо важливо в сезон пікових навантажень (посів, збір врожаю);

- можливість оперативного аналізу витрат і доходів по культурах, видах продукції, полях, стадах, що дає основу для управлінських рішень щодо оптимізації технологій та структури виробництва;

- підвищення прозорості діяльності для власників, банків, інвесторів, що спрощує доступ до кредитування та програм підтримки аграріїв.

Інтеграція з іншими цифровими системами (ERP, облік техніки, біологічних активів, земельного банку), що формує єдиний інформаційний простір господарства.

На основі виявлених проблем сформовано комплекс пропозицій щодо вдосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення управління основними господарськими процесами ФГ «Назари», які охоплюють організаційні, методичні та технологічні аспекти.

Пропозиція 1. Розширення аналітичного обліку витрат виробництва.

Рекомендується запровадити багаторівневу аналітику рахунків виробничих витрат за такими ознаками: вид культури (пшениця озима, ячмінь озимий, ріпак, соняшник тощо), номер поля або ділянки, технологічна операція (оранка, сівба, догляд, збирання), стаття витрат (насіння, добрива, паливо, заробітна плата,

послуги). Це дозволить отримувати детальну інформацію про структуру витрат на кожну культуру, порівнювати фактичні витрати з нормативними, виявляти найбільш витратні операції та обґрунтовувати заходи щодо зниження собівартості.

Для реалізації пропозиції необхідно:

- переглянути робочий план рахунків і ввести додаткові субрахунки та аналітичні коди для деталізації витрат;
- розробити систему нормативів витрат на основні культури й технологічні операції;
- забезпечити своєчасне й точне відображення первинних документів з розподілом витрат за аналітичними ознаками;
- налаштувати форми звітності в програмному забезпеченні для автоматичного формування зведень за культурами й полями.

Пропозиція 2. Запровадження системи управлінської звітності та бюджетування.

Для підвищення оперативності та якості управлінських рішень доцільно розробити систему внутрішньої управлінської звітності, що включатиме:

- оперативні звіти про виконання планів виробництва та реалізації за декаду, місяць, квартал;
- звіти про структуру доходів і витрат за культурами й видами діяльності;
- звіти про рух грошових коштів і стан розрахунків;
- аналітичні довідки про рентабельність окремих культур, динаміку ключових показників ефективності (KPI);
- порівняння фактичних показників з бюджетними й виявлення відхилень із коментарями щодо причин.

Запровадження бюджетування передбачає складання на початку року (або сезону) бюджетів доходів, витрат, руху грошових коштів і капітальних інвестицій із розбивкою за культурами, підрозділами та періодами, а також щомісячний моніторинг виконання бюджетів. Це дозволить забезпечити

прозорість фінансових потоків, контроль за витрачанням ресурсів і своєчасне виявлення відхилень від планових значень.

Пропозиція 3. Підвищення рівня автоматизації обліково-аналітичних процесів.

Рекомендується розширити використання функціоналу бухгалтерського програмного забезпечення для формування аналітичних звітів, прогнозних розрахунків і візуалізації даних. Зокрема, доцільно:

- налаштувати автоматичне формування звітів про структуру витрат, собівартість продукції, дебіторську та кредиторську заборгованість;
- інтегрувати дані бухгалтерського обліку з системами оперативного обліку виробництва (облік урожайності, витрат ПММ, роботи техніки);
- використовувати можливості програмного забезпечення для побудови графіків і діаграм, що унаочнюють динаміку показників і структуру доходів та витрат;
- налаштувати автоматичні нагадування про терміни погашення заборгованості, проведення інвентаризацій, складання звітності.

Це дозволить скоротити трудомісткість рутинних операцій, зменшити кількість помилок, підвищити оперативність отримання управлінської інформації та розширити можливості для багатоваріантного аналізу й прогнозування.

Пропозиція 4. Удосконалення системи економічного аналізу основних господарських процесів.

Рекомендується запровадити регулярні (щоквартальні або щомісячні) аналітичні процедури для оцінки ефективності основних господарських процесів, які включатимуть:

- факторний аналіз прибутку від реалізації продукції (вплив обсягу реалізації, структури продукції, цін, собівартості);
- аналіз беззбитковості виробництва окремих культур (визначення критичного обсягу виробництва, запасу фінансової міцності);

- аналіз ефективності використання ресурсів (землі, техніки, праці, матеріалів) на основі показників продуктивності та віддачі;
- динамічний аналіз показників фінансового стану, ліквідності, платоспроможності й фінансової стійкості;
- порівняльний аналіз рентабельності різних культур і напрямів діяльності для обґрунтування структури посівів і напрямів інвестування.

Результати аналітичних процедур мають оформлюватися у вигляді стислих аналітичних записок із висновками та рекомендаціями для керівництва, що сприятиме підвищенню обґрунтованості управлінських рішень.

Пропозиція 5. Посилення контролю за станом розрахунків і дебіторською заборгованістю.

Для зниження ризиків неповернення заборгованості та підвищення оборотності коштів рекомендується:

- запровадити систематичний щомісячний аналіз складу та строків дебіторської заборгованості за контрагентами;
- розробити регламенти роботи з дебіторами (нагадування про наближення термінів оплати, претензійна робота, застосування штрафних санкцій);
- використовувати інструменти мотивації для прискорення оплати (знижки за передоплату, обмеження відстрочки платежу);
- проводити оцінку кредитоспроможності нових покупців перед укладенням договорів із відстрочкою платежу;
- формувати резерв сумнівних боргів на основі оцінки ризиків неповернення заборгованості.

Це дозволить зменшити обсяг простроченої дебіторської заборгованості, підвищити ліквідність активів і забезпечити стабільніші грошові потоки для фінансування поточної діяльності.

3.2. Напрями підвищення ефективності діяльності господарства

Реалізація запропонованих заходів щодо вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління основними господарськими процесами ФГ «Назари» призведе до отримання як прямого економічного ефекту (у вигляді зростання прибутку, зниження витрат, підвищення ліквідності), так і опосередкованих ефектів (підвищення якості управлінських рішень, зниження фінансових ризиків, зростання конкурентоспроможності).

Прямий економічний ефект від розширення аналітичного обліку витрат полягає у можливості виявлення й усунення неефективних витрат, оптимізації використання матеріальних ресурсів і зниження собівартості продукції. За експертними оцінками, деталізація обліку витрат за культурами та технологічними операціями дозволяє знизити собівартість на 3–5% завдяки виявленню перевитрат, оптимізації норм використання добрив і засобів захисту рослин, вдосконаленню логістики.

Якщо припустити, що собівартість реалізованої продукції ФГ «Назари» становить приблизно 120–140 млн грн на рік (орієнтовно, виходячи з масштабів активів і виробництва), то зниження собівартості на 4% дасть економію близько 4,8–5,6 млн грн на рік. Ця економія безпосередньо збільшить прибуток підприємства й підвищить його рентабельність.

Економічний ефект від запровадження бюджетування та управлінської звітності проявляється в зниженні невиробничих витрат, підвищенні фінансової дисципліни й оптимізації грошових потоків. Досвід впровадження бюджетування на аграрних підприємствах свідчить, що контроль за виконанням бюджетів дозволяє скоротити перевитрати на 5–10% і підвищити прогнозованість фінансових результатів. Для ФГ «Назари» це може означати додаткову економію в межах 2–3 млн грн на рік за рахунок більш раціонального розподілу ресурсів і своєчасного виявлення відхилень.

Ефект від автоматизації обліково-аналітичних процесів полягає не стільки в прямій економії витрат, скільки в підвищенні оперативності отримання

інформації, зниженні трудомісткості облікових робіт і зменшенні кількості помилок. Це дозволяє вивільнити робочий час бухгалтерів для виконання аналітичних функцій і підвищує швидкість реагування на зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищі. Опосередковано це веде до кращих управлінських рішень і більш високої ефективності використання ресурсів.

Ефект від посилення контролю за дебіторською заборгованістю оцінюється через прискорення оборотності коштів і зменшення обсягу безнадійних боргів. Якщо середня дебіторська заборгованість у ФГ «Назари» становить близько 4–5 млн грн, а період її погашення скорочується з 30 до 20 днів, то це вивільняє кошти для поточної діяльності та зменшує потребу в короткостроковому кредитуванні. Економія на відсотках за кредитами або альтернативна вигода від використання вивільнених коштів може становити близько 0,3–0,5 млн грн на рік.

Сумарний очікуваний економічний ефект від впровадження комплексу запропонованих заходів можна оцінити в межах 7–9 млн грн на рік, що становитиме приблизно 4–5% від валюти балансу ФГ «Назари» й істотно підвищить рентабельність його діяльності. Крім того, опосередковані ефекти у вигляді підвищення якості управлінських рішень, зниження ризиків і зростання конкурентоспроможності сприятимуть довгостроковому сталому розвитку фермерського господарства.

Отже, для ФГ «Назари» доцільно впровадити управлінські аналітичні форми за центрами відповідальності та культурами: пшениця, ячмінь, ріпак, соняшник. Це дасть змогу не лише бачити загальну собівартість реалізованої продукції на рівні 14246,0 тис. грн у 2024 році, а й визначати собівартість кожної культури окремо, її маржинальний дохід, прибуток на 1 га і рентабельність реалізації. Така деталізація особливо важлива в умовах накопичення значних запасів готової продукції, які на кінець 2024 року становили 66675,2 тис. грн, оскільки дозволяє обґрунтувати строки продажу, пріоритетність каналів збуту та доцільність зберігання врожаю до кращої ціни.

Суттєвим напрямом удосконалення має стати запровадження більш глибокого обліку витрат за статтями і технологічними операціями. У балансі ФГ «Назари» на кінець 2024 року основні засоби становили 70240,5 тис. грн, а знос зріс до 15009,3 тис. грн, що підтверджує значну роль амортизаційної складової у формуванні виробничих витрат. Тому в розділі 3 доцільно запропонувати окрему калькуляцію витрат на обробіток ґрунту, посів, внесення добрив, захист рослин, збирання врожаю та післязбиральну доробку, щоб бачити реальну витрато-місткість кожної технологічної операції.

Окремо варто обґрунтувати доцільність використання нормативного методу контролю витрат у поєднанні з план-факт аналізом. Для кожної культури доцільно встановити ліміти на витрати насіння, добрив, засобів захисту рослин, паливно-мастильних матеріалів та оплати праці, а фактичні показники щомісячно порівнювати з нормативними. Такий підхід дозволить оперативно виявляти відхилення, оцінювати причини перевитрат і приймати рішення щодо коригування технологій вирощування, а також сприятиме зниженню собівартості без погіршення якості врожаю.

З урахуванням того, що дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи і послуги на кінець 2024 року становила 5266,3 тис. грн, у дипломній роботі доцільно розширити блок пропозицій щодо збутової політики та контролю розрахунків із покупцями. Для цього слід передбачити рейтингову оцінку контрагентів за критеріями платіжної дисципліни, тривалості співпраці, обсягів закупівель та цінових умов контрактів. Такий підхід дасть змогу знизити ризик простроченої дебіторської заборгованості, прискорити оборотність коштів і підвищити ліквідність підприємства.

Також, доцільно окремо запропонувати диверсифікацію каналів збуту. В умовах, коли у 2024 році ФГ «Назари» мало 66675,2 тис. грн запасів готової продукції та 51885,5 тис. грн грошових коштів, підприємство має можливість будувати гнучкішу цінову політику та обирати найбільш вигідні моменти реалізації. Доцільно рекомендувати розподіл обсягів реалізації між трейдерами, елеваторами, переробними підприємствами та прямими контрактами, що

зменшить залежність від одного каналу збуту і підвищить стійкість до цінових коливань аграрного ринку .

Для ФГ «Назари» доцільно запропонувати впровадження єдиного цифрового контуру, що поєднуватиме бухгалтерський облік, виробничий облік, складський облік, планування польових робіт і аналітику реалізації. Це дозволить формувати управлінські звіти в режимі, наближеному до реального часу, і швидко оцінювати ефект зміни цін, витрат чи структури посівів .

Практичний ефект цифровізації полягає в тому, що показники доходу, собівартості, запасів, дебіторської заборгованості та грошових коштів можуть контролюватися не лише за звітний рік, а й щомісячно або щодавно. За наявності чистого прибутку 93761,8 тис. грн у 2024 році підприємство має достатній фінансовий потенціал для поетапного впровадження сучасного програмного забезпечення, що підвищить точність обліку та прискорить управлінські рішення .

Фінансовий стан ФГ «Назари» за підсумками 2024 року є сильним: власний капітал становив 213568,6 тис. грн, тоді як поточні зобов'язання — лише 8874,0 тис. грн . Однак у розділі 3 доцільно не лише констатувати високу фінансову стійкість, а й запропонувати заходи для її підтримання в умовах цінових ризиків і сезонності аграрного виробництва. До таких заходів належать формування резерву ліквідності, страхування аграрних ризиків, диверсифікація культур, використання форвардних контрактів та поетапний продаж урожаю .

Надмірне накопичення запасів готової продукції може нести як переваги, так і ризики. З одного боку, запаси на рівні 66675,2 тис. грн створюють можливість реалізації за вищими цінами у майбутньому, а з іншого — підвищують залежність від кон'юнктури ринку, витрат на зберігання та ризику зниження ринкової вартості продукції . Тому пропозиції дипломної роботи варто доповнити механізмом оптимального графіка реалізації врожаю з урахуванням сезонної цінової динаміки.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У кваліфікаційній роботі проведено комплексне дослідження теоретичних, методичних і практичних аспектів обліково-аналітичного забезпечення управління основними господарськими процесами підприємства на прикладі ФГ «Назари». За результатами дослідження сформульовано такі основні висновки:

Обліково-аналітичне забезпечення управління є цілісною підсистемою, що інтегрує бухгалтерський облік, економічний аналіз, контроль і планування для формування релевантної, своєчасної та достовірної інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень. Основні господарські процеси підприємства – постачання, виробництво, реалізація – утворюють єдину систему кругообігу господарських засобів, ефективність якої значною мірою залежить від якості обліково-аналітичної інформації.

Нормативно-правова база бухгалтерського обліку в Україні ґрунтується на Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку та відповідних методичних рекомендаціях. Для аграрних підприємств важливе значення мають спеціалізовані стандарти обліку біологічних активів і сільськогосподарської продукції, що потребує особливої уваги до організації первинного обліку та оцінки активів.

ФГ «Назари» є сільськогосподарським товаровиробником, що спеціалізується на вирощуванні зернових і технічних культур (пшениця, ячмінь, ріпак, соняшник) в Одеській області. Аналіз фінансового стану показав, що підприємство характеризується високим рівнем фінансової автономії (коефіцієнт автономії близький до 1) і платоспроможності (коефіцієнти ліквідності значно перевищують нормативні значення), однак протягом 2023 р. спостерігалось зменшення валюти балансу та власного капіталу, що вимагає подальшого моніторингу фінансових результатів.

Система бухгалтерського обліку у ФГ «Назари» організована відповідно до вимог чинного законодавства, проте виявлено низку проблем: недостатня

деталізація аналітичного обліку витрат за культурами й технологічними операціями, відсутність формалізованої управлінської звітності та бюджетування, обмежене використання можливостей автоматизації, слабка інтеграція обліку й аналізу в єдину систему, неповний контроль за станом розрахунків і дебіторською заборгованістю.

Для вирішення виявлених проблем обґрунтовано комплекс пропозицій: розширення аналітичного обліку витрат виробництва, запровадження системи управлінської звітності та бюджетування, підвищення рівня автоматизації обліково-аналітичних процесів, удосконалення системи економічного аналізу основних господарських процесів, посилення контролю за станом розрахунків і дебіторською заборгованістю.

Очікуваний економічний ефект від впровадження запропонованих заходів оцінюється в межах 7–9 млн грн на рік за рахунок зниження собівартості продукції, оптимізації використання ресурсів, скорочення перевитрат, прискорення оборотності дебіторської заборгованості та підвищення якості управлінських рішень. Це сприятиме зростанню рентабельності діяльності ФГ «Назари» та зміцненню його конкурентних позицій на аграрному ринку.

Отже, практична цінність кваліфікаційної роботи полягає в тому, що запропоновані заходи орієнтовані на реальні умови діяльності ФГ «Назари» та спираються на його фінансові показники, структуру активів, витрат і результатів. Їх упровадження сприятиме зміцненню фінансової стійкості підприємства, підвищенню рентабельності виробництва і реалізації продукції рослинництва, а також формуванню сучасної системи обліково-аналітичного забезпечення управління, адаптованої до вимог конкурентного аграрного ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз фінансової діяльності підприємств: навч.-метод. посібник. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2021.
2. Анищенко Г.Ю., Андрусак В.М., Іванова Н.А. та ін. Облік і звітність сільськогосподарських підприємств: навч. програма та метод. матеріали. Уманський нац. ун-т садівництва. Умань, 2020. 68 с.
3. Безродна Т.М. Обліково-аналітичне забезпечення в системі управління підприємством: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 320 с.
4. Бруханський Р.Ф. Актуалізація стратегічних векторів обліково-аналітичного забезпечення системи управління аграрних підприємств України. Український журнал прикладної економіки. 2016. № 1. Т. 1. С. 11-21.
5. Будько О.В. Конспект лекцій з дисципліни «Бухгалтерській облік» для студентів напряму підготовки «Облік і аудит» (частина І). Кам'янське, 2016. 116 с.
6. Гангал Л.С. Механізм обліково-аналітичного забезпечення конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств. Інноваційна економіка. 2016. № 1-2. С. 124-130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2016_1-2_22.
7. Гнилицька Л.В. Обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: спец. спец. 08.00.09. КНЕУ. Київ, 2013. 33 с.
8. Гливенко В.В. Облік у сільському господарстві. Методичні вказівки до виконання розрахункової роботи для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 071 «Облік і оподаткування» всіх форм навчання. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2024. 15 с.
9. Гоголь Т.А. Облік та аналітичне забезпечення управління на підприємствах малого бізнесу: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2015. 260 с.
10. Давидюк Т.В., Манойленко О.В., Ломаченко Т.І., Резніченко А.В.

Бухгалтерський облік: навч. Посібник. Харків, Видавничийдім «Гельветика», 2016. 392 с.

11. Дропа М.М. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2024.

12. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. К.: Мінекономрозвитку України, 2016. 16 с.

13. ДСТУ 8302:2015: приклади оформлення джерел. URL: <https://www.grafiati.com/uk/info/dstu-8302-2015/examples/>

14. Епіфанова І.Ю. Фінансовий аналіз та звітність: практикум. Вінниця: ВНТУ, 2022. 144 с.

15. Зубенко В. М.01.08.2024. Розвиток систем обліково-аналітичного забезпечення в умовах цифрової трансформації інформаційної індустрії. Західноукраїнський національний університет, 2024. №3. С. 102-106. URL: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-3-18>.

16. Камінська Т.Г. Обліково-аналітичне забезпечення фінансового менеджменту в сільськогосподарських підприємствах: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец 08.06.04. Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2006. 20 с.

17. Карпенко Є.А., Карпенко О.В., Мілька А.І., Кучеркова С.О. Перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в умовах інноваційних інформаційних технологій : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2021. 410 с.

18. Куцик П. О., Пилипенко Л. М. та ін. Розвиток обліково-аналітичного забезпечення сучасних систем управління підприємствами: монографія. Львів: Растр-7, 2019. 309 с.

19. Лень В. Обліково-аналітична система підприємства: обґрунтування, визначення, модель. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2016. № 1(5). С. 281-290.

20. Мулик Т., Гуцаленко, Л. Мулик Я. (2024). Розвиток системи обліково-

аналітичного забезпечення управління ліквідністю та платоспроможністю підприємства в умовах цифровізації. Економіка та суспільство, (62).

URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-148>.

21. Мулик Я. Розвиток системи обліково-аналітичного забезпечення управління ліквідністю та платоспроможністю в умовах цифровізації економіки. Економіка та суспільство. 2024. № 62.

22. Мурашко І., Циганова О. Система обліку та бізнес-аналітики у контексті інноваційного розвитку. Сталий розвиток економіки, 2026. Вип. 6 (57), 703-709.

URL: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-57-97>.

23. Обліково-аналітичне забезпечення суб'єктів господарювання: монографія. За ред. О.В. Олійник. Київ: КНЕУ, 2018. 280 с.

24. Обліково-аналітичне забезпечення управління. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2024. 120 с.

25. Покиньючерда В.В. Обліково-аналітичне забезпечення управління основними засобами підприємств. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 17. С. 13–17.

26. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України № 996-XIV від 16.07.1999 р. (із змінами та доповненнями).

27. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку. Наказ Мінфіна України N 318 від 31.12.99 р.

28. Ратушна О. Б. Обліково-аналітичне забезпечення в системі управління підприємством. Облік і фінанси. 2019. № 3. С. 45–52.

29. Розвиток обліково-аналітичного забезпечення сучасних систем управління підприємствами: монографія. За заг. ред. П.О. Куцика, Л.М. Пилипенка. Львів: Растр-7, 2019. 309 с.

30. Розвиток систем обліково-аналітичного забезпечення в умовах цифрової трансформації інформаційної індустрії. Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology. 2024. Т. 9, № 3. С. 102–106.

31. Сікач Н.С. Сутність і структура обліково-аналітичного забезпечення системи управління підприємницькою діяльністю. Регіональна економіка. 2024.

№ 2. С. 155–165.

32. Танасієва М.М. Сучасні виклики облікової системи в контексті економічної, соціальної та екологічної відповідальності. Економіка, управління та адміністрування, 2026. Вип. 1(115), 120–130. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2026-1\(115\)-120-130](https://doi.org/10.26642/ema-2026-1(115)-120-130).

33. Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аналізу, аудиту, звітності і оподаткування в умовах євроінтеграції: монографія. За ред. Г.М. Колісник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2021. 274 с.

34. Сучасний стан та перспективи Малярчук А.К., Шевчук Л.П., Шкапоїд В.В. Сучасні тенденції розвитку податкового аудиту прибутку – інструмент збільшення податкових надходжень. Економіка і суспільство, 2018. №16. С. 927-934.

35. Удосконалення обліково-аналітичної роботи та її вплив на економічну інтеграцію країни: монографія. За ред. Чернелевський Л.М. К.: НУХТ, 2018. 211 с.

36. Харакоз Л.В., Гордєєва-Герасимова Л.Ю. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Бухгалтерський облік». ДНУ, 2007. 45 с. URL: <https://buklib.net/books/22485/>

37. Штангрет А.М. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства. Економіка та суспільство. 2017. № 9. С. 76–83.

38. Шустваль Д.О. Обліково-аналітичне забезпечення для прийняття рішень при управлінні підприємством: дипломна робота. Полтава, 2021. 96 с.

39. Юзвенко І. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління основною діяльністю підприємств спиртової галузі: дис. ... канд. екон. наук. Тернопіль, 2014. 220 с.

40. Юзеньків А.М. Обліково-аналітичне забезпечення ефективності виробництва продукції рослинництва: дис. ... канд. екон. наук. Тернопіль, 2018. 230 с.

ДОДАТКИ